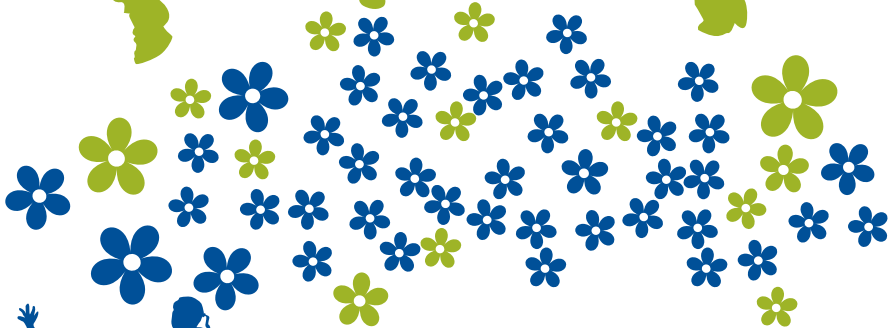

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך קדם יסודי

עשייה חינוכית בגן-הילדים

קווים מנחים לצוות החינוכי

| תש"ע - 2010 |

השתתפו בכתיבה :

אביבה סברדלוב
אורה גולדהירש
דר' אסתר ברוקס
אסתר רון
גרסיאלה בודניק
חוה ביגר
טובה שמואלי
יהודית פינקיאל
מוניקה וינוקור
מיה רוניס
מרטין וורמס
דר' ענת סלע
פאטמה קאסם
רונית אמיר
שירית טליס
שריתה ספוקויני
תמר אילון

ריכוז:

סימה חדד מה-יפית, מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי

העירו והאירו:

פרופ' חוה תובל
דר' רנה מיכלוביץ

עיצוב גרפי:

פרסומי ישראל ושות'

הוצאה לאור:

גף פרסומים, משרד החינוך

gov.il

עשייה חינוכית בגן-הילדים

קווים מנחים לצוות החינוכי

תוכן עניינים

5.....	פתח דבר.....
7.....	מבוא.....
8.....	מחויבות גנת.....
9.....	תהליכים התפתחותיים של ילדים בגיל הגן.....
9.....	אקלים גן מיטבי.....
12.....	צוות הגן.....
13.....	ארגון וניהול הגן.....
16.....	יעדים חינוכיים, תכנון דרכי עבודה ותכנית הלימודים בגן.....
22.....	התוכן בגן.....
24.....	עבודה בקבוצה קטנה.....
26.....	דרכי פעולה של מחנכים בהתאמה לצרכי למידה של ילדים.....
29.....	שותפות ההורים בתהליכים החינוכיים בגן.....
31.....	מקורות מידע וספרות מקצועית מומלצת לקריאה נוספת.....
33.....	נספחים.....
33.....	נספח מספר 1: אקלים גן מיטבי.....
37.....	נספח מספר 2: הצעות לסדר יום בגן-ילדים עם הארכת יום הלימודים במסגרת אופק חדש.....
41.....	נספח 3: מטרות אופרטיביות, יעדים והתנהגויות מצופות ביחס למקצועות תכנית הליבה.....
45.....	נספח 4: אסטרטגיה להוראה-למידה בקבוצה קטנה של ילדים.....

פתח דבר

התשתית למהות גן-הילדים היא **הילד והתהליך החינוכי**.

התהליך החינוכי במערכת החינוך הוא ממושך ומתמקד בפיתוח אישיותו הייחודית של כל ילד מרגע היכנסו למסגרת הגן: נותן מענה לצרכיו הגופניים, הרגשיים, החברתיים והאינטלקטואליים, מאפשר מיצוי יכולותיו, מפתח את היצירתיות הטמונה בו ומרחיב את תחומי ההתעניינות שלו.

למימוש המטרות החינוכיות בגן נדרש ידע מקצועי רחב ומעמיק, תובנה, רגישות ואמונה נחושה במסוגלותו של כל פרט ליטול חלק במארג החברתי ובפעילויות המגוונות המוצעות. בבואנו לתכנן את המטרות בחינוך לגיל הרך ואת הדרכים להגשמתן נתבסס על הגישה ההתפתחותית-מערכתית, המתייחסת לכל תחומי ההתפתחות וליחסי הגומלין הרב-כיווניים בין מרכיבי אישיות הילד לבין מרכיבי הסביבה.

מחקרים בארץ ובעולם מצביעים על קיומו של רצף התפתחות, המבוסס על תחושת ביטחון שרוכש הילד באמצעות קשרים רגשיים-חברתיים ראשוניים בחייו. קשרים אלה הם בעלי השפעה על כישוריו הקוגניטיביים ועל סיכוייו להגיע להישגים לימודיים. לכן, לצד החשיבות של הקניית ידע ופיתוח היכולת הקוגניטיבית של הילדים בגיל הצעיר ראוי להתמקד בהתפתחות הרגשית והחברתית שלהם בתקופת שהותם בגן.

סביבת הגן עשירה בגירויים המתאימים להתפתחותם של הילדים, ומזמנת להם פעילויות חווייתיות. מגוון הפעילויות האלה ואיכותן הוא רובד נוסף בקשר שבין הגנת לבין הילד, הנושאת תפקיד חשוב בתיווך בין החוויות הרגשיות שצוברים הילדים לבין העולם האינטלקטואלי. החוברת **עשייה חינוכית בגן-הילדים** מביאה בתמציתיות בפניכן, הגנות, ובפני הצוותים החינוכיים, נושאים שונים שמטרתם השגת היעדים המרכזיים בעבודה בגנים. מוצגת כאן התפיסה החינוכית שבבסיס העבודה בגן, המהווה חוט מקשר בין כל גני-הילדים בארץ. מנהלת הגן בשיתוף הצוות החינוכי יתוו את דרכו הייחודית ויבנו את הפעילויות בהתאמה לאוכלוסיית הגן ולקהילה שאליה הוא משתייך.

בחוברת מוצגים התהליכים ההתפתחותיים שאותם עוברים ילדים בגיל הגן בתחום הפיזי, הרגשי, החברתי, השפתי והקוגניטיבי. תחומים הקשורים זה בזה, משפיעים זה על זה ומושפעים זה מזה. מודגשת חשיבות השפעת הסביבה על ההתפתחות ומוצעות דרכים להבטחת אקלים גן מיטבי. בתוך עבודת הצוות ושיתוף הפעולה בגן קיימת התייחסות לארגונו, לנהלים, לשגרת הפעילות, לסדר היום ולעיצוב הסביבה החינוכית. כל אלה, בשיתוף ההורים ובגיוסם לנטילת חלק יקדמו את התהליכים החינוכיים בגן.

תכנון וארגון העבודה בגן-הילדים מסייעים לגנות לתרגם את המטרות החינוכיות לעשייה. התכנית כוללת מרכיבים פדגוגיים ומרכיבים מנהליים.

כמו כן, מוצגים תחומי הליבה של תכנית הלימודים בגן בדגש על העקרונות שעל-פיהם נעשית בחירת התוכן הנלמד, בדיקת התאמתו לקבוצת הילדים ושילובו בחיי הגן, ותוך התייחסות לידע שאותו צברו הילדים בהתנסויות קודמות. הנחת היסוד היא, כי סביבה, המאפשרת לילד ליטול חלק בפעילויות מגוונות, מקדמת למידה, מספקת הנאה ומגבירה את תחושת המסוגלות והשייכות. כולי תקווה שקווים מנחים אלה יהוו מסד לעבודה איכותית, שתמשיך להוביל את מערכת החינוך לגיל הרך לעשייה חינוכית וערכית, המותאמת לשינויים בחברה, ולקדמה, תוך שמירה על אופיו של גן-הילדים ועל ההגנה על צורכי הילדים בגיל הרך. תודה לצוות האגף לחינוך קדם-יסודי על ההשקעה בחשיבה ובכתיבת החוברת.

סימה חדר מה-יפית

מנהלת האגף לחינוך קדם-יסודי

מבוא

השנים הראשונות בהתפתחות ילדים הן בעלות משמעות והשפעה על עיצוב ועל גיבוש אישיותם בהמשך חייהם.

גן-הילדים מהווה מסגרת חינוכית לילדים בגילאים 3 - 6 בעלת מרחב התפתחות משמעותי, העונה לצרכי ילדים בגיל הרך - תחילת הדרך במערכת החינוך הציבורי, ומהווה חלק בלתי נפרד ממנה. חשוב שחוויה ראשונית זו תהיה חוויה מקדמת עבור הילד ומשפחתו, שתבסס אמון ותחושת ביטחון שילוו אותם החל מגן-הילדים בהווה ובמשך שהותם במסגרות הבית-ספריות בעתיד.

במהלך השהות בגן נחשפים כל ילד וילדה לחברת בני גילם ויוצרים אינטראקציות חברתיות מסוגים שונים. הם לומדים חוקים חברתיים ומפנימים נורמות התנהגותיות מקובלות, מתפתחת אצלם מודעות רגשית ואמפתיה, ערכי מוסר וצדק חברתי.

בהתנסויות השונות שמזמנת להם המסגרת החינוכית הם רוכשים ידע עולם, ובסקרנותם הטבעית חוקרים, פותרים בעיות ומפתחים את יכולותיהם בכל התחומים.

הילדים בגן חווים חוויות משחק על כל צורותיו: משחק סימבולי, סוציו-דרמטי ומשחקים הבנויים על כללים מובנים. הילדים בגן מתנסים בהבעה יצירתית מגוונת, מרחבי הגן מזמנים להם התנסויות תנועתיות, המבססות את ביטחונם ומגבירות את תחושת השליטה שלהם במרחב. אישיותו של כל פרט, על הייחודיות שלו, מתגבשת בדגש על אינדיבידואליות מחד-גיסא ועל תחושת שייכות מאידך-גיסא.

הצוות החינוכי בגן פועל בתפיסה מערכתית, המתייחסת לקבוצת הילדים, להוריהם, למשפחותיהם ולאפיוני הקהילה שאליה הם משתייכים.

הצוות מקדם תהליכי חקר ולמידה של ילדים ומרחיב את עולמם באמצעות פעילויות מכוונות ובהתייחסות לחוויות מזדמנות. נושאים ותכנים שונים מועלים ונלמדים בדרכים מגוונות, כמו גם תכניות הליבה של הגן בהתאמה לגיל הילדים, להתפתחותם ולנטייות ליבם.

בחוברת זו יוצגו בקווים כלליים:

1. מחויבות הגננת
2. תהליכים התפתחותיים של ילדים בגיל הגן
3. אקלים גן מיטבי
4. צוות הגן
5. ארגון וניהול הגן
6. יעדים חינוכיים, תכנון דרכי עבודה ותוכנית הלימודים בגן
7. שותפות ההורים בתהליכים החינוכיים בגן

מחויבות הגננת

לגננת בגן הילדים תפקיד מרכזי, משמעותי ובעל השפעה על תהליכי התפתחותם המיטבית של כל אחד מילדי הגן. הגננת מחויבת ללמוד את הידע המקצועי, להעמיק ולהתעדכן בו. לגננת מחויבות מקצועית כלפי כל אחד מילדי הגן, כלפי קבוצת הילדים וכלפי הורי הילדים. בהיותה חלק מהמערכת החינוכית במדינת ישראל, מחויבת הגננת לפעול על-פי מדיניות משרד החינוך, וליישם את ההוראות המוגדרות בחוזרי מנכ"ל ובמסמכים המועברים לה על-ידי המפקחת.

מחויבותה המקצועית של הגננת כלפי הילדים מעוגנת בממדים אחדים עיקריים:

1. היכרות מעמיקה עם כל אחד מן הילדים באמצעות תצפיות ומעקב אחר תוצרי הלמידה של כל ילד, תיעוד בתיקו האישי ואחריות לקידומו של כל ילד על-ידי התבוננות ומעקב שיטתיים לאורך כל השנה.
2. יצירת אינטראקציה איכותית באופן יחידני עם כל ילד: פיתוח אמפתיה ורגישות כלפי צרכיו, התייחסות דיפרנציאלית ומתן מענה רגשי, מתן משוב על תפקודו ועל התנהגותו.
3. איתור קשיים וצרכים ייחודיים של ילדים ובניית תכנית עבודה מותאמת. קבלת החלטות באשר להפניה לגורמים מקצועיים בשיתוף הורי הילד.
4. בניית אקלים גן מיטבי על-פי העקרונות והסטנדרטים, והתייעצות עם גורמי תמיכה (פסיכולוג/יועצת) במצבי חיים שיוצרים מצוקות.
5. בחירה מושכלת ומתוכננת של תכני למידה ושל אמצעי הוראה, וחיבורם לתכניות הליבה. העבודה תבוא לידי ביטוי במגוון דרכים: באופן יחידני עם ילד, בקבוצה קטנה ובמליאה.
6. ארגון הסביבה החינוכית בהתאמה לתכנית העבודה, ויצירת סדר יום ודפוסי עבודה המאפשרים לילדים ולצוות הגן התנהלות בטוחה במהלך המשחק והלמידה.
7. שיתוף ההורים ושמירה על קשר רציף עמם לאורך כל שנת הלימודים.
8. היענות לגורמים בקהילה וביישוב שבו נמצא הגן ושיתופם בתהליך החינוכי (גורמים רלוונטיים ברשות המקומית).
9. יצירת רצף חינוכי בין הגן לבין בית-הספר, וקיום קשר עם המערכת החינוכית שאליה יעברו הילדים לכיתה א'.

תהליכים התפתחותיים של ילדים בגיל הגן

התפתחות ילדים בגיל הגן מאופיינת בהתקדמות ובשינויים מהותיים בכל התחומים: התחום הפיזי, הרגשי, החברתי, השפתי והקוגניטיבי. התקדמות זו מבוססת על הבשלה ביולוגית יחד עם התנסויות ולמידה שמזמנת הסביבה לילדים. תחומי ההתפתחות קשורים זה בזה: משפיעים זה על זה ומושפעים זה מזה.

בתחום הרגשי והחברתי: גוברת המודעות של הילדים לרגשותיהם ולנקודת המבט של האחר, הם מפתחים יכולת לווסת את רגשותיהם ולכוון את התנהגותם לפעילויות תכליתיות ומשמעותיות תוך דחיית סיפוקים, התמודדות עם תסכולים ועמידה באתגרים. מתגבשים דימוי עצמי ותחושת מסוגלות. עולמם החברתי מתרחב: הילדים במסגרת הגן מבססים קשרים עם בני גילם ועם מבוגרים משמעותיים בנוסף על בני משפחתם. הם רוכשים כישורי חיים ונורמות התנהגותיות, ולומדים לפתור קונפליקטים בדרכים המאפשרות יצירת מערכות יחסים וחברויות.

בתחום השפה: הבנת השפה הדבורה מעמיקה, ויכולת ההבעה מתרחבת: הילדים מרחיבים את התקשורת המילולית שלהם ואת יכולתם לנהל שיח. הם מעשירים את אוצר המילים והמושגים, ומשתמשים במבנים תחביריים של השפה. המפגש עם ספרים וחומרים כתובים אחרים מקדם תהליכים אורייניים כתשתית לקראת קריאה וכתובה.

בתחום התחושתית-תנועתית: הילדים צומחים ומשכללים את כישוריהם הגופניים, את התמצאותם במרחב ואת עצמאותם. הם מפתחים מודעות לגופם ומסוגלים להשתמש בו באופן יעיל ולהפיק מכך הנאה. שליטתם בסביבה ויכולותיהם להשתמש בכלים ובאביזרים שונים מגדילה את טווח פעילויותיהם.

בתחום הקוגניטיבי: החשיבה של הילדים בגן מתפתחת, והם נעזרים בתהליכים מורכבים ללמידה ולהבנת העולם. מתרבים אצלם ביטויי סקרנות, רצון לחקור, לפתור בעיות ולמצוא הסברים לתופעות. מתרחבת היכולת להבין ייצוגים וליצור סמלים: הדמיון העשיר מוצא ביטוי במשחק, ומתפתחת החשיבה המופשטת.

אקלים גן מיטבי

תחושת שייכות, מסוגלות ואוטונומיה הן צורכי יסוד בהתפתחותם של ילדים. אקלים גן מיטבי מכונן סביבה חברתית-לימודית בטוחה, תומכת, שוויונית ואסתטית, המקדמת התפתחות של כל ילד. הוא מספק את תחושת הביטחון והמוגנות לכלל הילדים ומאפשר להשקיע בהתפתחות האישית של כל פרט.

אקלים גן מיטבי הוא בעל שלושה ממדים מרכזיים:

- ארגון הגן: נהלים, שגרת פעילות, סדר יום ועיצוב סביבה חינוכית.
- אינטראקציות בגן: קיומו של דיאלוג בין המבוגרים בצוות החינוכי של הגן, בין המבוגרים לבין הילדים, בין הילדים לבין עצמם, וכן עם הורי הילדים.
- התייחסות להיבטים רגשיים, חברתיים וערכיים במכלול העשייה בגן.

עקרונות של אקלים גן מיטבי

- מוגנות פיזית ורגשית ואווירה נעימה
- תקשורת בין-אישית איכותית, פרטנית וקבוצתית (ראי בהמשך: מפגש אישי גננת-ילד)
- מרחב מיטבי בכל תחומי ההתפתחות לכל ילד
- מענה דיפרנציאלי לכל ילד לפי סגנונו האישי, יכולותיו וצרכיו
- נטילת חלק פעיל בחיי הגן ותחושת שייכות לכל ילד
- התייחסות שוויונית כלפי השונה
- יחסי גומלין של שותפות בין הגן, ההורים והקהילה
- התייחסות מכבדת כלפי תרבויות שונות
- איכות סביבה ואסתטיקה במרחבי הגן השונים
- ארגון הגן, חוקים וסדר יום מוגדרים

ראי נספח מספר 1: סטנדרטים לאקלים גן מיטבי

מפגש אישי גננת - ילד

חשיבות רבה נודעת לקשר האישי בין הילד לבין הגננת בשל השפעתו על מהלך ההתפתחות. קשר מיטבי מספק את הבסיס הנחוץ ליצירת יחסי ביטחון ואמון. הגננת היא דמות משמעותית, בנוסף על דמויות ההורים בחיי הילד בגיל הרך.

מפגש אישי בין גננת לבין ילד הוא מפתח ליצירת דו-שיח משמעותי, שבו ניצב הילד במוקד ואינו רק פרט בתוך קבוצה. זהו מפגש אנושי, שבו הגננת מפנה בצורה מכוונת זמן ומקום עבור שניהם, זמן המוקדש להעמקת היכרות האישית ולהתרשמות מייחודיותו של כל ילד. זו הזמנה להקשבה לצרכיו של הילד, להכרת חלומותיו ואף להבנת קשייו. הדגש הוא על עצם המפגש האנושי שנוצר, המוליד תחושת ביטחון, קרבה, תמיכה ואמפתיה.

מטרתו היא התבוננות בילד והתעניינות בו, במשפחתו, בחבריו, בתחומי העיסוק שלו בשעות הפנאי ועוד. התעניינות אמיתית מהווה בסיס ליצירת אווירה מקבלת ומכילה ולהמשך הדיאלוג.

לעיתים, בגלל אפיוני השלב ההתפתחותי שבו נמצא הילד, כאשר השפה ויכולת השיח מגבילים דו-שיח מילולי, נדרשות דרכי תקשורת בלתי מילוליות. המפגש יכול לכלול משחק משותף, סיפור קצר - אישי או אחר, כאמצעים נוספים לתקשורת בין-אישית. זמינות רגשית של הגננת ותשומת ליבה לתגובות הילד יקדמו תקשורת מילולית ובלתי מילולית ביניהם.

חשוב לשמור על פרטיותו של הילד ולא להשתמש בפרטים שעלו במפגש בנוכחות ילדים אחרים. יחד עם זאת, חשוב ליידע את ההורים, על-פי שיקול דעתה של הגננת, כאשר נחשפים נושאים הקשורים למשפחה. יש לעשות זאת ברגישות ומבלי לפגוע באמונו של הילד.

כאשר מתגלים תכנים המעוררים חשד בדבר סיכון של פגיעה בילד, בבריאותו ובביטחונו, המחייבים דיווח על-פי חוק, יש לפעול על-פי הנהלים (המפורטים בחוזרי מנכ"ל), וליידע את המפקחת על הגן.

במקרים שבהם חשה הגננת צורך היא תוכל להתייעץ ולקבל סיוע מהיועצת ומפסיכולוג הגן. מומלץ לקיים מפגש אישי עם כל אחד מילדי הגן במשך 10 דקות עד רבע שעה, כחלק מתוכנית העבודה של הגן.

בכל יום תקיים הגננת 4-5 מפגשים אישיים במועדים ובמקומות מתאימים, על-פי שיקול דעתה. חשוב לתעד ולסכם בסיום כל מפגש אישי את ההתרחשות ואת התרשמות הגננת. התייעוד יהווה בסיס למפגשים הבאים ואף להתייחסויות אל הילד בחיי היומיום של הגן.

צוות הגן

בצוות הקבוע של הגן נכללים: הגנת מנהלת הגן, הסייעת, גנת משלימה וסייעת משלימה. ישנם גנים שבהם מצטרפים לצוות הגן אנשי מקצוע נוספים כמו: גנת משלבת, מורה לחינוך גופני, מורה לריתמוזיקה ומתנדבים. הגנת, מנהלת הגן, אחראית על תכנית העבודה ועל ביצועה, מכוונת ומובילה את הצוות לעבודה הפדגוגית-דידקטית, אחראית על דרכי מעקב והערכה, מנהלת את הקשר עם ההורים ועם גורמים נוספים, וממונה גם על העניינים הארגוניים של הגן. גורמים חיצוניים לגן מהווים מקור לתמיכה, להדרכה ולהתמקצעות לגנת ולצוות החינוכי: מפקחת, מדריכות מקצועיות, פסיכולוג חינוכי (מהשירות הפסיכולוגי החינוכי היישובי), יועצת חינוכית, גורמים מהרשות המקומית ואחרים. צוות הגן, על-פי הגדרת הגישה המערכתית, הוא מערך מאורגן של אנשי מקצוע שיש ביניהם זיקה הדדית. הם שואפים להגיע יחד ליעדים משותפים ופועלים כאחד להשגתם. הדרך המובילה לתוצאה רצופה פעילות המאופיינת בקשרי גומלין ובהשפעה הדדית.

עבודת צוות המושתתת על תקשורת ישירה ועל שיתוף פעולה היא בעלת חשיבות מרכזית ומקדמת:

- יצירת אקלים גן מיטבי
- השגת המטרות החינוכיות וקידום התפתחותם של הילדים
- תקשורת ושיתוף עם הורי הילדים
- הרחבת מעגל ידע וצמיחה מקצועית לחברי הצוות

עבודה בשיתוף פעולה בין חברי הצוות דורשת:

1. קביעת ערוצי תקשורת ונוהלי עבודה
2. הגדרת תחומי האחריות של כל אחד מחברי הצוות
3. כיום מפגשי צוות על-פי תכנון ידוע מראש לאורך השנה
4. הגדרת אחריות ודרכים לתקשורת עם הורי הילדים
5. קביעת נהלים לתקשורת עם גורמי חוץ

ארגון וניהול הגן

ילדים שואבים ביטחון מעולם מסודר ומאורגן. הם נהנים מן המוכר והידוע ומוכנים להתנסות בחוויות חדשות ולהתמודד עם קשיים, כאשר הסביבה שבה הם נמצאים מתפרשת בעיניהם כסביבה בטוחה. לארגון המסגרת החינוכית לגיל הרך חשובים, מלבד עיצוב הסביבה הפיזית במרחבי הגן השונים, גם חוקים וכללים, שגרת פעילות וסדר יום. חשוב לדאוג לכך שהארגון יהיה פונקציונלי ונוח למגוון רחב של פעילויות. לארגון הגן תרומה משמעותית במתן ביטוי מאוזן לכל תחומי ההתפתחות של הילדים ולשילוב ביניהם.

נהלים: ידיעת החוקים ושמירה עליהם, קיום הוראות מוגדרות להתנהלות צוות הגן, כללים ברורים לכל באי הגן, ילדים, הורים ואנשי צוות, מבטיחים התנהלות שגרתית תקינה. נהלים שצוינו בחוזרי מנכ"ל מחייבים את כלל המערכת. נהלים אחרים נבנים באופן דיפרנציאלי על-פי צרכים ואפיונים קהילתיים של כל גן.

עיצוב סביבה חינוכית: חשוב, שעיצוב הסביבה החינוכית של הגן יהיה בעל פוטנציאל לעידוד ילדים לחקור, להתנסות וליצור אינטראקציות. סביבה איכותית מפגישה את הילדים עם גירויים מעשירים, מרחיבה את ידיעותיהם, מפתחת את כישוריהם, עוזרת להם ללמוד על קיומם של גבולות ומקדמת את יכולתם לזיכרון עצמי.

הסביבה החינוכית של הגן כוללת מרחבים שונים לפעילויות היומיומיות בתוך חלל הגן ובחצר. סביבות בטוחות, שטופות אור, מאווררות ונקיות ישרו אווירה מזמינה בכל חלל הגן. הריהוט והאביזרים יהיו אסתטיים ונגישים, יותאמו למבנה גופם של הילדים ולתפקוד שמצופה מהם. בארגון הסביבה נתחמים אזורים פעילות מוגדרים, לדוגמה: פינות שונות למשחק חופשי (משפחה, מרפאה, בנייה בקבוצות משחק, לבני בנייה ועוד), שולחנות לעבודה וליצירה, מקום לארוחות, פינות אינטימיות, מרחב לספרייה, לשמיעת מוזיקה ועוד. חשוב שהסביבות יאפשרו:

- קשר עין בין המבוגרים לבין הילדים
- מפגש חברתי בין הילדים מחד-גיסא, ואפשרות לפרטיות מאידך-גיסא
- מעברים נגישים ובטוחים בין האזורים
- שימוש נוח בצידוד, במשחקים ובאביזרים

חצר הגן צמודה למבנה שלו ומהווה חלק בלתי נפרד ממנו. חשוב שהמעבר בין פנים הגן והחצר יהיה נוח ונגיש. החצר מהווה מרחב המזמן משחק חופשי, מפגש חברתי ופעילויות חקר. עיצוב החצר כולל מתקני משחק קבועים וניידים, ארגז חול וביתן למשחק סוציו-דרמטי. בחלק מן הגנים ישנם גם גינה לימודית, פינת חי, נגרייה ועוד, שבהם מתאפשרת למידה בלתי אמצעית של נושאים הקשורים לטבע ולסביבה.

סביבת החצר מאפשרת פעילות גופנית חופשית: ריצה, קפיצה, טיפוס, התנסויות במתקני חצר ובארגז חול. כמו כן מתאפשרת הנחייה תנועתית.

שגרת פעילות וסדר יום:

התנהלות מסגרת חינוכית העונה על צורכי הילדים והצוות מבוססת על הקצאת זמן לתפקודים שונים על פני רצף היום. הבניית שגרת פעילויות מוכרת מאפשרת לילדים, להורים ולצוות החינוכי לצפות את העתיד להתרחש ובכך להפחית מצבים של עמימות ובלבול. סדר היום מספק הן לילדים והוריהם והן לצוות הגן מסגרת מוכרת וידועה המשרה ביטחון ותחושת שייכות.

סדר היום בגן נבנה בהתאמה ליכולותיהם של הילדים בהתאם לשלב התפתחותם, ונכללים בו הרכיבים הבאים: ביסוס כישורי חיים והרגלים, משחק חופשי במוקדי הגן ובחצר, משחקי תנועה, הבעה ביצירה ופעילויות לימודיות מסוגים שונים. הרצף של מרכיבי סדר היום ומשך הזמן של כל פעילות נקבע על-פי שיקולים פדגוגיים של הצוות החינוכי. מעקב אחר פעילות הילדים יאפשר לצוות הגן לזהות צרכים ונסיבות שמשתנים, לנקוט גמישות בדרכי היישום ולהכניס שינויים בשגרה המתוכננת.

שגרת פעילות וסדר יום הם בעלי חשיבות, כאמור, הן לילדים, הן להורים והן לצוות החינוכי של הגן:

עבור הילדים: מקדמים רכישת הרגלים, קבלת מוסכמות חברתיות והתמצאות בזמן.
עבור ההורים: מבהירים מהן ציפיות המערכת ומאפשרים התארגנות ביתית מותאמת לאורח החיים של הגן.
עבור הצוות החינוכי: מבטיחים התנהלות רציפה להשגת היעדים החינוכיים.

דוגמאות לפעילויות בסדר היום של ילדים בגן

דוגמאות לפעילויות	סוג הפעילות
פעילויות בתחום הניקיון וההיגיינה, סידור גן, ארוחות ופעילות הכנה לארוחה; תפילה או ברכות (לממ"ד)	ביסוס הרגלים ומיומנויות בסיסיות בחיי היום יום
<ul style="list-style-type: none"> פעילויות במגוון מרכזים על-פי בחירת הילד כגון: - משחק סוציו-דרמטי - משחק קונסטרוקטיבי - קריאת ספרים ופעילות עם ספרים - משחקים מובנים (משחקי קופסא, מחשב ועוד) - התנסות בתנועה ובמוסיקה - התנסויות חקר ספונטניות יזומות על-ידי ילדים בסביבת הגן - התנסות בחומרים: פעילות במגוון מרכזי יצירה בגן ובחצר 	משחק ופעילות חופשית במקדי עניין בגן
פעילויות הממוקדות בקידום הילדים במכלול תחומי ההתפתחות ובתחומי הדעת שונים (תחומי ליבה)	פעילות מכוונת בקבוצות קטנות על-פי תכנית אישית מותאמת
פעילויות של רוב ילדי הגן בהנחיית המחנכת (פעילות מוזיקלית, משחקי חברה, פעילות תנועתית, סיפור ועוד)	פעילויות מונחות במליאה
התנסות בתנועה (משחק במתקנים קבועים, פעילות משחקי כדור, משחקי חבל וכד'), טיפול בבעלי חיים, התנסויות עם חומרים מהטבע (צומח, מים, חול, בוץ, עלים, אדמה, אבנים ועוד)	פעילות חופשית בחצר

ראי בנספח מספר 2 דגמים לסדר יום מפורט.

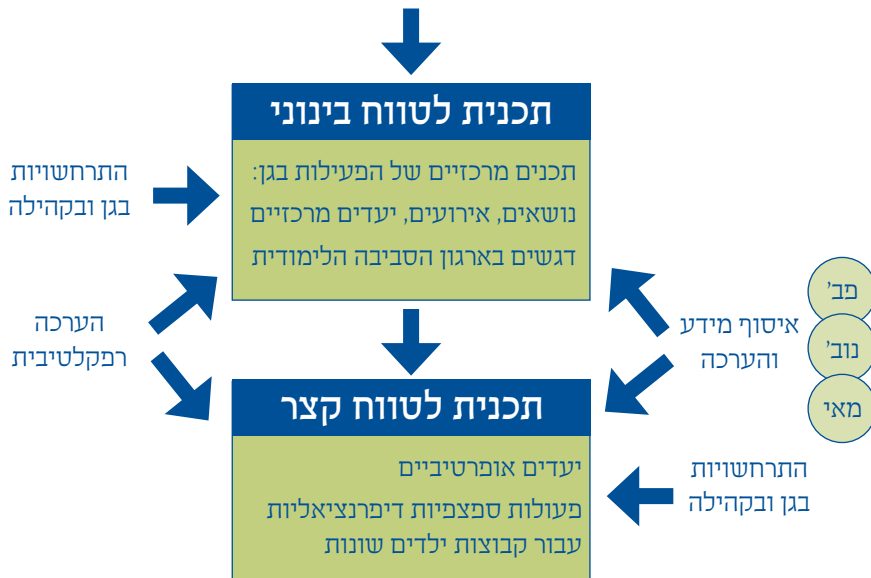
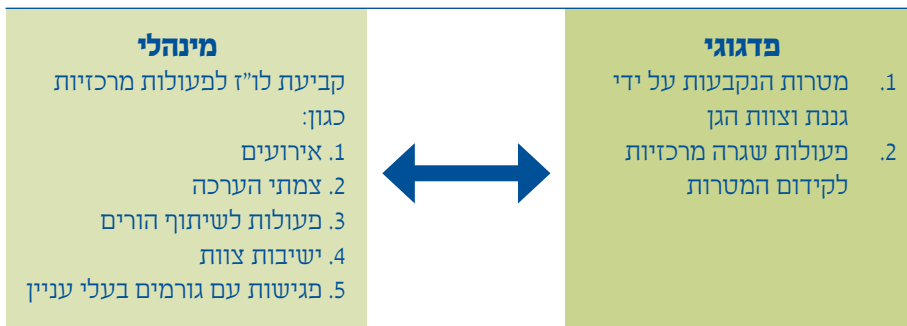
יעדים חינוכיים, תכנון דרכי עבודה ותכנית הלימודים בגן

תכנון וארגון של העבודה מסייעים לגנות לתרגם את היעדים החינוכיים לעשייה בגן-הילדים. תכנית העבודה נבנית על-ידי הגנת, מנהלת הגן, יחד עם חברי הצוות, ומקדמת תהליכים משותפים של עשייה חינוכית. התכנית כוללת מרכיבים פדגוגיים ומרכיבים מנהליים. תכנית עבודה מנהלית - מתפרשת על ציר לוח השנה וקובעת לוח זמנים לישיבות צוות, למפגשים עם הורים, מועדים לסיכומי הערכה ותכנון המשך הפעילות; לפעילות בקהילה, לפגישות עם גורמים בעלי עניין וכד'. תכנית עבודה פדגוגית - פירוט של ידע, ערכים, מיומנויות וכישורים, שמצופה מילדים לפתח, ותכנון דרכים לקידום.

כגנת מנהלת גן אשאל את עצמי לפני התחלת התכנון:

- מהן אמונותיי המקצועיות?
- מה נדרש ממני על ידי מערכת החינוך?
- מהם מסמכי המדיניות המנהליים שעלי להכיר?
- מיהם הילדים וההורים בגן השנה?
- מהם המאפיינים התרבותיים של הקהילה?
- מהם המשאבים שעומדים לרשותי?

תכנית שנתית

התכנית תכלול מטרות המשקפות את מדיניות משרד החינוך, המחוז, הרשות המקומית והמגזר, המטרות המוגדרות במסמכי תכניות הלימודים ואת האמונות המקצועיות של צוות הגן. בתכנית העבודה יוגדרו המענים הדיפרנציאליים לצורכי הילדים על בסיס הערכת הגננת, ויינתן ביטוי להקשר התרבותי-חברתי של אוכלוסיית הילדים בגן (צורכי הקהילה והמשפחות). היכרות מעמיקה ושיטתית של הגננת עם כל ילד מאפשרת לזהות את יכולותיו, את תחומי התעניינותו, את העדפותיו ואת הרקע המשפחתי-תרבותי שלו, ומהווה נקודת מוצא לתוכניות החינוך בגן.

איסוף המידע על הילדים יתבצע באופן רציף במצבים טבעיים במהלך פעילות שגרתית בגן. אמצעים מגוונים עומדים לרשות הגננת: שיחות עם הורי הילד ועם הילד עצמו, תצפיות כלליות או ממוקדות וכן באמצעות כלי התצפית "מבטים", יצירות ותוצרי עבודה של ילדים ועוד. הגננת תתעד בתיק הגן את המידע על אודות כל אחד מהילדים. ניתוח המידע באופן עקיב שלוש פעמים בשנה מאפשר לגננת להתאים את התכנון הפדגוגי לצרכיהם המשתנים של הילדים.

תכנית עבודה בגן-הילדים

תכנית עבודה היא כלי פדגוגי המסייע לגננת לתרגם את המטרות החינוכיות לעשייה בגן-הילדים. התכנית כוללת מרכיבים פדגוגיים ומרכיבים מינהליים המאפשרים לה ולצוות הגן לארגן ולבצע את עבודתם. חשוב שתכנית העבודה תהיה מותאמת למשתמשים בה. לכן היא תיקבע על-ידי כל גננת מנהלת גן בשיתוף עם צוות הגן. במטרה ליצור תשתית משותפת לאנשי מקצוע במערכת החינוך הקדם-יסודי גובשו עקרונות אחדים בסיסיים.

תכנית עבודה פדגוגית

ילדים בגיל הרך לומדים בכל עת ובכל מקום. הם לומדים מתוך התנסויות מזדמנות ומכוונות, וכל חוויה תורמת לתהליך התפתחותם. במהלך הפעילות הילדים רוכשים בו-זמנית כישורים אינטלקטואליים וחברתיים, ידע חדש ומיומנויות למידה. תכנית הוראה אינטגרטיבית מועילה, מהנה ומאתגרת מאפשרת למידה במגוון תחומים ותורמת להעשרת ידע עולם.

בגני-ילדים שבהם הפעילות הפדגוגית מתוכננת ומכוונת למטרות מוגדרות, ילדים לומדים טוב יותר.² על כן, חשוב שבכל גן תהיה תכנית עבודה פדגוגית כתובה. תכנית גן תאפשר מכוונות

1 משרד החינוך, **מבטים** מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים (2002), האגף לחינוך קדם יסודי

2 מתוך: National Association of State Boards of Education (NASBE) (2006). **Fulfilling the Promise of Preschool: Creating High-Quality Learning Environments**. Executive version, The Association of Alexandria, Virginia, oct. 2006.

משותפת של העשייה החינוכית של כל חברי הצוות.

תכנית עבודה פדגוגית בגן-הילדים כוללת פירוט של ידע, ערכים, מיומנויות וכישורים, שמצופה מילדים לפתח, ותכנון דרכים לקידום³.

יישום התכנית מניב תמיד תוצאות מסוג כלשהו. החלטות ביחס לתוצאות הרצויות, דהיינו המטרות והדרכים להשגתן, משפיעות על כל מהלך החיים בגן.

המטרות בתכנית נקבעות על-ידי הגנת מנהלת הגן בתיאום עם צוות הגן, תוך מתן ביטוי למדיניות מערכת החינוך, הרשות המקומית ולמטרות ייחודיות שהמחנכים בגן שואפים לקדם. בתכנון ההתנסויות בגן יבוא לידי ביטוי הידע המקצועי של הגנת על התפתחות הילדים ועל דרכי למידתם, והיכרותה את קבוצת הילדים הייחודית באותה שנה בגן. חשוב שהתכנית תאפשר לילדים להגיע לתוצאות משמעותיות מבחינה התפתחותית ולימודית באמצעות מגוון התנסויות מתאימות לגיל הילדים כגון: משחק, הבעה בדרכים שונות ולמידת נושאים שמעניינים את ילדי הגן.

כאשר מחנכים בגן נשענים על מטרות התכנית הפדגוגית, מְכוּוֹנֹת מטרות אלו את פעילותם היומיומית ואת האינטראקציות שלהם עם הילדים תוך שמירה על עקיבות ולכידות.

עקרונות לתכנית עבודה פדגוגית

תכנית עבודה פדגוגית בגן:

- תכלול מטרות המשקפות את האמונות המקצועיות של צוות הגן, את מדיניות אגף הגיל, המחוז, הרשות המקומית והמגזר, ואת המטרות המוגדרות במסמכי תכניות הלימודים.
- תשקף את ההתמחויות של כל אחד מחברי הצוות.
- תאפשר פעילויות יזומות על-ידי מבוגרים ופעילויות יזומות על-ידי ילדים.
- תכלול פעילויות מתוכננות מראש ותכנים שנוצרים בעקבות התרחשויות בגן ובקהילה.
- תכנון דרכי עבודה תתבסס על ידע קודם של הילדים ותסייע להבניית ידע חדש.
- תשקף את מבנה העבודה הייחודי של גן-הילדים ותכלול:
 - תכנון של סביבות למידה
 - מגוון פעילויות המתקיימות בזמנית באותו מרחב
 - תכנון של פעילויות בהנחיית המבוגר, ופעילויות המתקיימות ללא הנחייתו - בין הילדים לבין עצמם
- תכלול התנסויות לימודיות שמתאימות לצרכים ההתפתחותיים ולדרכי למידתם של

3 משרד החינוך, תכנית היסוד למערכת החינוך הקדם-יסודי, (מרס 2000), האגף לחינוך קדם-יסודי.

ילדים צעירים:

- משחק על גווניו השונים
 - הבעה במגוון אמצעים
 - פעילויות לילדים בעלי סגנונות למידה שונים
 - נושאים אינטגרטיביים שילדים מכירים ומתעניינים בהם
 - שילוב משמעותי (לא מאולץ), בין תחומי הדעת וההתפתחות השונים
- תשקף את התאמת ההתנסויות המתוכננות להקשר תרבותי-חברתי, בהתאם לאוכלוסיית הילדים בגן (צורכי הקהילה והמשפחות)
 - תשקף את צורכי הילדים על בסיס הערכת הגננת (תכנית העבודה לטווח בינוני וקצר)
 - תשקף את ההערכה של הגננת על עבודתה (הערכה רפלקטיבית): מה נעשה ותרם לקידום של הילדים וכדאי להמשיך בו, ועל מה כדאי לוותר

תכנית העבודה הפדגוגית תיתן מענה לשתי שאלות:

לאן רוצים להגיע, מהי התוצאה הרצויה?

מה יהיו דרכי הפעולה כדי להגיע לתוצאה הרצויה?

מה יהיו דרכי הפעולה כדי להגיע לתוצאה הרצויה?	לאן רוצים להגיע? מהי התוצאה הרצויה?
קביעת דרכי פעולה מרכזיות שיחזרו על עצמן במהלך השנה	קביעת מטרות כלליות המסמנות את כיוון הפעולה עם כל ילדי הגן
קביעת נושאים, יעדים מרכזיים, פעילויות, שינויים בסביבת הגן וקביעת ל"ז משוער	לאחר ההיכרות עם הילדים, קביעת יעדים ספציפיים לחודשים הקרובים
פירוט הפעילויות לכלל ילדי הגן ופעילויות דיפרנציאליות עבור קבוצות ילדים שונות	קביעת יעדים ממורטים לפעילויות עם כל הילדים ועם קבוצות ילדים שונות

תכנית עבודה פדגוגית שנתית

בתכנון פדגוגי שנתי ייקבעו מטרות כלליות. המטרות יוגדרו בצורה רחבה, והן יאפיינו את כיווני העשייה החינוכית לאורך השנה בגן. תכנון פדגוגי שנתי יכלול פירוט דרכי פעולה מרכזיות החוזרות על עצמן ומאפשרות קידום הילדים בזיקה למטרות. התכנון יאפשר תיאום בין כל חברי צוות הגן ויסייע ליצירת אקלים גן מיטבי. בנספח למסמך מצורפים:

- ריכוז של המטרות הכלליות בתחומים השונים, כפי שהן מוגדרות במסמכי תכניות לימודים⁴
- דוגמאות לדרכי פעולה מרכזיות

תכנית עבודה פדגוגית לטווח בינוני

תכנית עבודה פדגוגית לטווח בינוני תיגזר מהמטרות השנתיות, תתבסס על ההערכה של צורכי הילדים, ותשקף את ההתרחשויות בגן ואת האירועים בחברה ובקהילה. מסגרת הזמן תנוע בין חודש עד שלושה חודשים.

בתכנון לטווח בינוני ייקבעו יעדים ספציפיים לכלל הילדים בגן ולקבוצות ילדים שונות לחודשים הקרובים. בבחירת היעדים אפשר להיעזר בפירוט המטרות במסמכי תכניות הלימודים. בנוסף, יפורטו בתכנית תכנים מרכזיים של הפעילות בגן (נושאים, אירועים, פעילויות מרכזיות) ושינויים בארגון הסביבה הלימודית.

תכנית עבודה פדגוגית לטווח קצר

תכנית עבודה פדגוגית לטווח קצר נגזרת מהתכנון לטווח בינוני. מסגרת הזמן נעה בין ימים אחדים עד שבוע. התכנית תתבסס על ההערכה של צורכי הילדים, ותשקף את ההתרחשויות בגן ואת האירועים בחברה ובקהילה.

בתכנון לטווח קצר מוגדרים יעדים אופרטיביים ומפורטות הפעילויות לכלל ילדי הגן ופעילויות דיפרנציאליות עבור קבוצות ילדים שונות. בתכנון הפעילות חשוב להתייחס: לנושא הפעילות, לתחומים שבהם תקדם הפעילות את הילדים, להגדרת היעדים, להרכב הילדים שישתתף בפעילות, לדרכי ההוראה שייבחרו, לזמני הפעילות בסדר היום, למקום שבו תתרחש הפעילות (בתוך הגן / בחצר), למשך זמן הפעילות (חד-פעמית או מתמשכת), לגורם שינחה את הפעילות (גננת, סייעת, ילדים, הורה).

תכנית עבודה שנתית ארגונית

תכנית העבודה בגן מתפרשת על פני ציר לוח השנה. תכנית עבודה שנתית ארגונית מאפשרת לצוות הגן לקבוע **לוח זמנים** להשגת המטרות הפדגוגיות ומסייעת לתכנון ההוראה. בתכנון הארגוני יש לקבוע לוח זמנים:

- להשתתפות ילדי הגן בפעילויות שונות
- לגיבוש ולתיאום עבודת צוות (מפגשים משותפים לפחות שלוש פעמים בשנה)
- לסיכום המידע על הילדים ולהכנת תכנית להמשך הפעילות

4 ליד כל קבוצת מטרות צוין המקור - המסמך הרשמי שממנו הן נלקחו

- לרפלקציה על עבודת הגנת והצוות
- לשיתוף הורים
- לפעילות בקהילה
- למגישות עם גורמים בעלי עניין

תכנית עבודה שנתית ארגונית היא חלק מתיק גן הכולל נהלים, טפסים, מכתבים, ניהול הבטיחות ותחזוקת הגן. במהלך שנת הלימודים ישנה צוות הגן ויעדכן את לוחות הזמנים בהתאם לצורך. סדר היום הנושאים למגישות ולפעולות ייקבעו בסמוך לאירוע. תכנית העבודה הפדגוגית תכלול את מקצועות הליבה: כישורי חיים, חינוך גופני, לקראת קריאה וכתובה, מדע וטכנולוגיה, מתמטיקה, אמנויות, מקרא, תרבות מורשת ומסורת. ראי נספח מספר 3 - מטרות אופרטיביות, יעדים והתנהגויות מצופות בכל אחד ממקצועות הליבה שצוינו.

התוכן בגן

התוכן בגן הוא מכלול הנושאים, המושגים, הערכים והמיומנויות, שילדים אמורים ללמוד בגן בהנאה, ובכלל זה אף תכנים שמטרתם הנאה ושעשוע בלבד. בחירת התוכן מתבססת על התייחסות לשלושה היבטים:

היבט התפתחותי

בבחירת תכנים חשוב להביא בחשבון את טווח הנורמה ההתפתחותית. יחד עם זאת, היכולות האישיות של הילדים הן שיקבעו בסופו של דבר את רמת הפעילות. על כן, התכנים צריכים לאפשר לילדים, הממוקמים בנקודות שונות ברצף ההתפתחות ומתפקדים ברמות שונות, להתפתח ולשכלל את יכולותיהם.

היבט חברתי-אישי

תכנים המאפשרים היענות לשונות בנטייתו האישיות, לתכונות אישיותו, להעדפותיו, לתחומי העניין שלו ולידע הקודם שהילד מביא עמו, ועל-פי צרכים הנובעים מהיותו חלק ממשפחה ומקהילה בעלת אפיונים ייחודיים.

היבט חברתי-תרבותי

תכנים התורמים לתפקוד הילדים בהקשר החברתי-תרבותי שבו הם חיים. תכנים אלה מביאים לידי ביטוי את הערכים של החברה והקהילה ואת התשתית הנדרשת ללמידה בתחומי הדעת השונים שהוגדרו כחיוניים להמשך הלמידה במסגרת בית-הספר. בתכנון תסתייע הגנת בתכניות לימודים בתחומי הליבה: 'תשתית לקראת קריאה בגן', 'חינוך גופני לגן-הילדים', 'מתמטיקה לגן-הילדים', 'מקרא', ובתכנית המסגרת (בנושאים שעדיין לא

פותחו בהם תכניות לימודים). כמו כן, אפשר להיעזר בחומרי הוראה-למידה שפותחו במשרד החינוך.

קריטריונים לבחירה ולבדיקת התוכן

1. משמעותי, מעורר מעורבות ורלוונטי
 - תכלית הפעילות מובנת לילד
 - קרוב ככל האפשר לעולם הילד, קשור למציאות שבה הוא חי
 - מוגש בהקשר לסיטואציות משמעותיות לילדים
2. מתאים ליכולות של הילדים
 - בטווח ההתפתחות של הילדים
 - מבוסס על ידע קודם ומתקשר לידע חדש
 - מאפשר פעילות ברמות מורכבות שונות
3. מאפשר היענות לשונות אישית
 - תחומי עניין, העדפות, נטיות אישיות וסגנונות למידה שונים
4. עונה לשונות חברתית וסביבתית
 - מכבד ותומך ביחיד, בשפתו ובתרבותו ויוצר קשר בין התרבות שבה גדל הילד לבין התרבות הישראלית
5. מאפשר לקדם את הילדים במכלול תחומי ההתפתחות
 - נותן מענה לצרכים רגשיים
 - מחזק תחושת ביטחון ותחושת שייכות
 - מאפשר תחושת הצלחה והנאה מלמידה
 - מאפשר פיתוח יכולות חשיבה
 - מטפח כישורי הבעה
 - מזמן התנסות בפתרון בעיות
 - מזמן אינטראקציות חברתיות ולמידת עמיתים
 - מאפשר לקדם מיומנויות במוטוריקה הגסה והעדינה
6. מאפשר אינטגרטיביות
 - נושאים שקיים בהם פוטנציאל קוריקולרי לקידום הילדים בתחומי דעת שונים
 - התכנים משולבים בתחומי הדעת השונים
7. מאפשר לכלול תכני ליבה
8. מהימן - נכון, מדויק, לא יוצר הטעיות
9. משאיר דרגות חופש ליוזמת הילדים, ההורים וגורמים מזדמנים

הילדים מביאים אתם לתהליכי למידה ידע והבנות מהתנסויות קודמות, ומבנים ידע חדש על-ידי התנסות ואינטראקציות עם אחרים. הם לומדים כאשר ניתנת להם אפשרות ליזום ולבחור באמצעות פעילויות המתאימות לגילם - המשחק לסוגיו ופיתרון בעיות מחיי היומיום. כאשר ניתן להם זמן לפעול ולהעמיק, תיווצר ההזדמנות לחוות הצלחה אשר תעורר חדות למידה. ההוראה בגני-הילדים נעשית בדרכים מגוונות מבחינת סוגי הפעילות, מסגרות הלימוד וכן המקום והזמן שבהם מתרחשת הפעילות. ההוראה מבוססת על מתן הזדמנויות ללמידה במצבים הבאים: משחק חופשי, פעילויות הבעה, התנסויות בחומרים, פעילות דידקטית ולמידה מודרכת. הפעילויות נעשות במסגרות שונות במסגרת יחידנית, בקבוצות קטנות או במליאה.

עבודה בקבוצה קטנה⁵

ילדים ברמות תפקוד שונות המעורבים במשימות באותן קבוצות הם גורם משמעותי בקידום הלמידה. בנוסף, נוצרת בקבוצה הזדמנות לפיתרון בעיות בשיתוף פעולה ולהבנת נקודות מבט שונות בעזרת המבוגר המתווך בתהליכי הלמידה. לילדי הגן קשרים חברתיים שונים ספונטניים ויזומים כאחד. בפעילויות ספונטניות יומיומיות הילדים בוחרים בעצמם את חבריהם ולרוב הגנת אינה מתערבת בבחירה. בעבודה קבוצתית, היזומה על-ידי הגנת, היא משפיעה על הרכב קבוצת הילדים בכמה ממדים: במידת האחידות, ברמת התפקוד (קבוצה הומוגנית/הטרוגנית), בגודל הקבוצה, בסוג הפעילות וברמת ההכוונה והתיווך במהלך הפעילות. בקבוצה קטנה שאותה מרכיבה הגנת היא יכולה להיות מעורבת ובאינטראקציה משמעותית עם כל אחד מן הילדים, שאיננה מתאפשרת תמיד במליאה. בהרכבת קבוצה קטנה לפעילות חשוב להתייחס למטרות החינוכיות ולממדים שתוארו כמקדמי תהליכים.

חשוב שילדים יתנסו בקבוצות בעלות הרכב שונה מבחינת התפקוד: לעיתים ייטלו חלק בקבוצה הדומה מבחינת התפקוד, ולעיתים יהיו שותפים בקבוצה מגוונת מבחינה זו. כאשר ילד משתתף בקבוצה הומוגנית מרבית חבריה ברמת תפקוד דומה לשלו, והיא מבטיחה שקצב הלמידה, ההתקדמות, מידת התיווך וההתייחסות ליכולות ולקשיים יתאימו לצרכיו בתחום או בפעילות הסציפית. כאשר ילד שותף בקבוצה מעורבת מבחינת רמת התפקוד יכולה להיווצר אינטראקציה של קבלת/ הגשת עזרה. קבוצה כזו יכולה להניב תוצרים שייתכן שלא היו מושגים

5 משרד החינוך "בואו נחשוב על זה..." מדריך לטיפוח תהליכים קוגניטיביים בגן-הילדים ולקידום ילדים עם קשיים התפתחותיים, 2004

בקבוצה הומוגנית. יש לדאוג לכך שהפערים בין חברי הקבוצה לא יהיו גדולים מדי. הערה: גם כאשר הפעילות היא בקבוצה הומוגנית חשוב לשנות את הרכבה לפחות פעמיים בשנה, ולהימנע מהרכבת קבוצות קבועות לאורך כל שנת הלימודים. חשוב שילדים יהיו חלק מקבוצה בעלת מספר ילדים משתנה. גודל הקבוצה שאליה משתייך הילד משפיע על תפקודו, על סוג האינטראקציה שהוא יוצר עם החברים, על תחושת השייכות שלו ועל האחריות שהוא חש ביחס לתוצרי הפעילות.

חשוב שילדים יהיו שותפים לפעילויות קבוצתיות מסוגים שונים. לעיתים יהיו הפעילויות בתחומי החוזק שלהם שבהם ירגישו מובילים ויוכלו להגיש עזרה, ולעיתים יהיו חלק מפעילות שאינה בתחומי החוזק שלהם ויתנסו בקבלת עזרה ובהיענות מצד ילדים אחרים המובילים את הפעילות.

הפעילות בקבוצות קטנות הנה חלק מהעבודה השוטפת בחיי היומיום ומשתלבת בסדר היום של הגן. הגנת תעבוד עם קבוצות קטנות מדי יום בזמנים ובמקומות על-פי בחירתה ושיקול דעתה.

חשוב לתעד את תהליכי העבודה בכל קבוצה ולסכם את ההתרחשות בכל מפגש. התיעוד יהווה בסיס למעקב אחר התקדמותו של כל ילד בנושאים השונים.

(ראה נספח מס 4)

דרכי פעולה של מחנכים בהתאמה לדרכי למידה של ילדים⁶

הידע וההבנה כיצד לומדים ילדים בגיל הרך מסייעים למחנכים בגיל זה לבחור בדרכי הוראה מתאימות. בטבלה הבאה מוצגות דרכי פעולה של מחנכים בהתאמה לדרכי למידה של ילדים.

דרכי פעולה של מחנכים	דרכי למידה של ילדים
<ul style="list-style-type: none"> - מכירים את הילדים באמצעות איסוף מידע עליהם בעזרת שיחות עם הורים, תצפיות, שיחות עם ילדים, עיון בתוצרי הילדים וכד' - מכירים את הרקע התרבותי-חברתי של הקהילה שאליה משתייכים הילדים. - מתכננים את הפעילות בגן על בסיס הידע ההתפתחותי וההיכרות עם הילדים הספציפיים בגן 	<p>הילדים מביאים אתם לתהליכי למידה ידע והבנות מהתנסויות קודמות</p>
<ul style="list-style-type: none"> - יוצרים סביבה המאפשרת התנסות: מוקדי פעילות בחדר הגן ובחצר שיש בהם מקום לפעול, מציעים מגוון משחקים, אביזרים וחומרים תוך הימנעות מעומס יתר - מעודדים את הילדים להיות פעילים באמצעות הצעות להרחבת הפעילות כדי לאתגרם: חיזוק העשייה, חיפוש אחר הצעות חלופיות, זימון אביזרים או חומרים חדשים וכד' - מסייעים לילדים לארגן ידע חדש באמצעות תיווך במצבי למידה בגן 	<p>הילדים מבנים ידע חדש על-ידי התנסות בסביבה</p>

6 עמ"י:

Bredekamp, S.; Copple, C. (Eds.). (adopted 2009). Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8. **Developmentally appropriate practice in early childhood programs** (Rev. Ed.), Washington, DC.

דרכי למידה של ילדים	דרכי פעולה של מחנכים
<p>הילדים לומדים באמצעות אינטראקציות עם אחרים (מבוגרים וילדים)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - מארגנים סביבה שמזמנת פעילות ליותר מילד אחד: שולחנות שאפשר לשבת סביבם, כיסאות שמסודרים בקבוצה ופונים אחד לאחר, חומרים ומשחקים לפעילות משותפת וכד' - מציעים משימות שיצריכו שיתוף פעולה בין הילדים בקבלת החלטות ובפתרון בעיות: יצירה משותפת, משחקי שולחן לקבוצות, עריכת שולחן לאירועים וכד' - מעודדים ומחזקים את הפעילות הקבוצתית השיתופית הספונטנית של הילדים: משחקי חברה, משחק סוציו-דרמטי וכד' - משתלבים בפעילות הילדים כאשר נוצר צורך להרחיב את הפעילות והמשחק - יוצרים הזדמנויות ללמידה בקבוצות קטנות: מזדמנת (מצטרפים לילדים פועלים), מכוונת ומתוכננת מראש על-ידי המבוגר - משוחחים עם ילדים במהלך היום ומדי יום (שיחות מתוכננות ומזדמנות) - מעודדים את הילדים להביע את עצמם: לשוחח, לשאול שאלות, לדמיין, לנבא, לשער, לטעון, לנמק, ליצור
<p>הילדים לומדים תוך כדי התנסויות חוזרות בסביבה</p>	<ul style="list-style-type: none"> - יוצרים מסגרת של סדר יום שיוצר תחושה של שגרה המעניקה ביטחון - מבססים את תכנון ההוראה על דרכי פעולה מרכזיות שחוזרות על עצמן בצורה שיטתית ומכוונת במהלך השנה
<p>הילדים לומדים כשהם יוזמים ופעילים ויש להם חופש לבחור</p>	<ul style="list-style-type: none"> - נענים ליוזמות של הילדים, תומכים בהן - מחזקים תחושת יכולת ושליטה בבחירות ובהחלטות של עצמם: מאפשרים לבחור מתוך מגוון (פעילויות, חומרים, משחקים וכד') ומכבדים את הבחירה - מזמנים לילדים פעילויות המתאימות להם על-פי העדפותיהם האישיות

דרכי למידה של ילדים	דרכי פעולה של מחנכים
<p>הילדים לומדים כשיש להם מרחב של זמן לפעול ולהעמיק</p>	<ul style="list-style-type: none"> - מאפשרים לילדים לתכנן ולארגן את פעילותם מבלי לקטוע אותה (המשכיות של משחק מעבר ליום) - עוסקים בנושאים ובפרויקטים ארוכי טווח עד שהילדים חשים תחושת מיצוי - מעודדים את הילדים להתמיד בפעילות מתחילתה עד סיומה
<p>הילדים לומדים כשמתאפשרת להם חוויית הצלחה</p>	<ul style="list-style-type: none"> - מציעים מגוון התנסויות המאפשרות לילד לפעול בהתאם ליכולותיו - מעודדים את הילד להתנסות בפעילויות ברמת קושי המקדמת אותו (על סמך היכרות עם הילד) - נותנים משוב ענייני על התהליך שעבר, המשקף לילד את שלבי ההצלחה
<p>הילדים מתפתחים ולומדים דרך המשחק לסוגיו, תוך עיסוק בנושאים שיש להם בהם עניין ובפעילויות קרובות לליבם</p>	<ul style="list-style-type: none"> - מזמנים לילדים סביבה המאפשרת מגוון סוגי התנסויות במשחק: חופשי, דרמטי, קונסטרוקטיבי, דידקטי, תנועתית ומוזיקלי - משלבים משחק בהוראה בתחומים השונים
<p>הילדים לומדים כשהם ניצבים בפני בעיה</p>	<ul style="list-style-type: none"> - מזמנים לילדים מצבים שיש בהם דילמות הדורשות פתרון ומאפשרים להציע מגוון פתרונות - מעודדים את הילדים לפתור בעיות שהחיים בגן ובכלל מזמנים - נותנים לגיטימציה להבעת דעות שונות; נותנים לגיטימציה להציע כל שאלה; ישנה יותר מתשובה נכונה אחת; מקשיבים לתשובות השונות התורמות לארגון הידע של הילדים השונים

שותפות ההורים בתהליכים החינוכיים בגן

בגיל הרך ההורים הם הדמויות המשמעותיות ביותר בחיי הילד. שיתוף ותקשורת ביניהם לבין צוות הגן יסללו דרך לבניית התהליך החינוכי שיקדם את הילד ויצור תנאים אופטימאליים למימוש הפוטנציאל הגלום בו.

צוות הגן יבנה ערוצי תקשורת פתוחים לשיתוף ההורים לאורך כל השנה באווירה של קבלה, של ביסוס אמון הדדי, ושל תיאום ציפיות והסברת הגישות והתהליכים החינוכיים של הגן. התקשורת בין צוות הגן וההורים תיבנה על בסיס של כבוד, התחשבות בתרבות המשפחות והיענות לצרכים שיעלו ההורים. התקשורת תתקיים בשני מישורים: עם קבוצת כלל הורי הגן ועם הורי כל ילד באופן פרטני.

תקשורת עם כלל ההורים

גיבוש הורי ילדי הגן כקבוצה תורם לקידום המשימות המשותפות של הגן והתהליכים החברתיים בו.

כמו כן, מעורבות חיובית של הורים מאפשרת שמירת הרצף שבין המסגרת החינוכית לקהילה שאליה היא משתייכת.

התקשורת עם כלל הורי הגן תהיה בכמה ערוצים:

- מפגשים/אסיפות הורים: בחודש הראשון של השנה תקיים הגנת מפגש קבוצתי שבו תציג את רציונל העבודה בגן ואת תכנית העבודה השנתית. בפגישה יתואמו הציפיות בין ההורים לבין צוות הגן. כמו כן, ייבחר ועד הורים - יוגדרו תפקידיו, אופן התקשורת שלו עם צוות הגן ודרך פעולתו. אסיפות הורים נוספות יתוכננו על-ידי צוות הגן בהתאם למטרות ולתכניות השנתיות.
- חגיגות ואירועים: במהלך השנה יוחלט על קיומם של כמה חגיגות ואירועים של ילדי הגן, שבהם ייטלו חלק הורי הילדים. חשוב לשתף את ההורים בתכנון ובעשייה של האירועים. חשוב לקיים במהלך השנה לפחות שתי פעילויות משותפות להורים וילידים, שאחת מהן תהיה פעילות סיכום שנה.
- דיווחים שוטפים: ההורים יקבלו עדכונים בדרכים שונות על תכנית העבודה של הגן ועל התרחשויות משמעותיות, על-פי בחירתה של הגנת ולנוחיות ההורים: לוח קיר בגן, דפי מידע, דואר אלקטרוני, אתר אינטרנט וכד'.

קשר עם הורי כל ילד באופן פרטני

קשר של אמון הדדי ושיתוף בין צוות הגן לבין משפחתו של כל ילד הוא בעל השפעה על הסתגלותו לגן, על הביטחון העצמי שלו ועל תחושת השייכות שלו למסגרת.

- מפגשים פרטניים: מפגש ראשוני יתקיים לפני תחילת השנה במטרה לאפשר להורי הילד להכיר את המסגרת שבה יתחנך ילדם. במפגש זה יוכלו ההורים להעביר לגגנת מידע על ילדם ולהציג את ציפיותיהם.
- מפגשים נוספים יתקיימו במהלך שנת הלימודים לדיווח המבוסס על תיעוד מקצועי של הגגנת, ויתוארו בו התפקוד הכללי של הילד בגן, מצבו החברתי והרגשי, נטיותיו והעדפותיו בפעילויות הגן, התקדמותו וקשייו. לקראת סוף שנת הלימודים תקיים הגגנת שיחה פרטנית עם הורי כל ילד לסיכום השנה.
- כאשר גגנת מזהה קושי משמעותי המצריך ייעוץ מקצועי של גורמים חיצוניים, היא תיזום שיחת הסבר להורים ותשתף אותם בקבלת ההחלטות ביחס לילדם.
- הגגנת תקיים מפגשי דיווח ומעקב עם הורי הילדים שהיא מעוניינת להפנות לייעוץ מקצועי, עם הורי הילדים המועמדים לוועדות שילוב/השמה ועם הורי הילדים המועמדים להישארות שנה נוספת בגן חובה עפ"י הנהלים המוגדרים בחוזרי מנכ"ל.

דפוסיים ורמות מעורבות של הורים במערכת החינוכית

במקביל לפעילויות שהגגנת יוזמת, יבחרו ההורים את מידת המעורבות שלהם על-פי צרכיהם ונכונותם. חלקם יקיימו קשרים הממוקדים בילדם - בכל הנוגע להתקדמותו הלימודית והחברתית. הורים אחדים יבחרו בפעולות התנדבותיות מזדמנות ובתרומה לכלל המסגרת החינוכית. חשוב שהגגנת תכבד ותאפשר דפוסי קשר מגוונים. במקרים שבהם האוכלוסייה איננה שולטת בשפה העברית, חיוני לתמוך ולייעל את התקשורת המילולית באמצעות שילובם של אמצעים גרפיים (כגון צילומים ותמונות) מגוונים שיתרמו להבהרת המסרים.

מקורות מידע וספרות מקצועית מומלצת לקריאה נוספת:

אבינון, י., (תשס"ג), **מטרות וערכים בחינוך**, הוצאת אה.

משרד החינוך, התרבות והספורט (תשנ"ה), **תכנית מסגרת לגן-הילדים בחינוך**

המיוחד (גילאי 3 - 6), האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים ואגף שפ"י, הוצאת מעלות.

משרד החינוך (מרס 2000), **תכנית היסוד למערכת החינוך הקדם-יסודי**, האגף לחינוך קדם-יסודי.

משרד החינוך, התרבות והספורט (תשנ"ה), **תכנית מסגרת לגן-הילדים**

הממלכתי והממלכתי דתי, הערבי והדרוזי (גילאי 3 - 6), האגף לתכנון ולפיתוח

תכניות לימודים והאגף לחינוך קדם-יסודי, הוצאת מעלות.

משרד החינוך, התרבות והספורט (2002), **מבטים**, מסתכלים בסביבה טבעית על ילדים האגף לחינוך קדם-יסודי.

משרד החינוך, האגף לתכנון ולפיתוח תוכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי, האגף לחינוך מיוחד. תש"ס. **על ילדים, רגשות וחברים: טיפוח התנהגות חברתית של ילדים והתמודדות עם קשיי התנהגות**, ירושלים, הוצאת מעלות.

תכניות לימודים, האגף לחינוך קדם יסודי האגף לחינוך מיוחד.

משרד החינוך (תשס"ו - 2006), **תכנית לימודים תשתית לקראת קריאה וכתובה**

לגן-הילדים הממלכתי והממלכתי דתי, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים.

משרד החינוך (תשס"ח - 2007), **תכנית לימודים בחינוך גופני לגן-הילדים**

הממלכתי והממלכתי דתי, האגף לתכנון ופיתוח תכניות לימודים.

משרד החינוך (תשס"ח - 2008), **דיאלוג מורה תלמיד**, השירות הפסיכולוגי ייעוצי.

משרד החינוך, המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך יסודי (2008) **הזדמנויות בהוראה ובלמידה בקבוצה הקטנה- הוראה מכוונת פרט**, ירושלים.

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים; האגף לחינוך קדם יסודי; האגף לחינוך מיוחד (2004), **"בואו נחשוב על זה..." מדרך לטיפוח תהליכים קוגניטיביים בגן הילדים ולקידום ילדים עם קשיים התפתחותיים**, מעלות, ירושלים

משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, האגף לתכנון ולפיתוח תכניות לימודים; המנהל הפדגוגי, האגף לחינוך קדם יסודי (2001), **קסם של תיאטרון**, מעלות, ירושלים.

פישר, ג' (תשס"ג), **להתחיל מהילד**, הוצאת אח.

פרידמן, י' (תשנ"ה-2005), **מדידה והערכה של תכניות חברתיות וחינוכיות**, מכון הנרייטה סאלד. קליין ב"ש ויבלון, י"ב (עורכים) (תשס"ז - 2007), **ממחקר לעשייה בחינוך בגיל הרך**, הוועדה לבחינת דרכי החינוך לגיל הרך מהדורת ניסוי, האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ירושלים.

Bredekamp, S.; Copple, C. (Eds.). (adopted 2009). Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8. **Developmentally appropriate practice in early childhood programs** (Rev. Ed.), Washington, DC.

מתוך: <http://www.naeyc.org/files/naeyc/file/positions/PSDAP.pdf>

אוחזר בתאריך: 3/12/2009

Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. **Annals of Child Development**, Greenwich, CTC JAI Press. Vol.6, pp. 187-251.

Brown, J. A. (Ed.) (1995). **Curriculum Planning for Young Children**, NAEYC (National Association for the Education of Young Children).

Epstein, A. (2007). **The Intentional Teacher, Choosing the Best Strategies for Young Children's Learning. Social Skills and Understanding**. NAEYC (National Association for the Education of Young Children).

National Association of State Boards of Education (NASBE) (2006). **Fulfilling the Promise of Preschool: Creating High-Quality Learning Environments**. Executive version, The Association Alexandria, Virginia, oct. 2006.

Qualifications and Curriculum Development Agency (QDA) (2000). Planning for learning in foundation stage. **Curriculum guidance for the foundation stage**. QCA Publications.

Riley, D. ; San Juan, R.; Klinker, J. ; Ramminger, A. (2008). **Social & Emotional Development, Connecting Science and Practice in Early Childhood Settings**. NAEYC (National Association for the Education of Young Children).

Schickedanz, J.A. (2008). **Increasing The Power of Instruction: Integration of Language, Literacy and Math Across The Preschool Day**. NAEYC (National Association for the Education of Young Children).

Wortham, S.C. (2002) . **Early Childhood Curriculum: Developmental Bases for Learning and Teaching** (4th Ed.), NAEYC (National Association for the Education of Young Children).

נספחים

נספח מספר 1: אקלים גן מיטבי

סטנדרטים לתרבות ולאקלים מיטבי בגן

הסטנדרטים מציגים תפיסת עולם חינוכית, שפה משותפת, אסטרטגיה וכלים לצוות הגן ליצירה ולניהול של אקלים מיטבי, ולהטמעתו. הסטנדרטים משמשים בסיס לתכנית מערכתית בשלושה ממדים מרכזיים:

ארגון הגן: נהלים, שגרת פעילות, סדר יום ועיצוב סביבה חינוכית.
אינטראקציות: בין המבוגרים בצוות החינוכי של הגן, בין המבוגרים לבין הילדים, בין הילדים לבין עצמם, וכן עם הורי הילדים והקהילה שאליה הם משתייכים.
תכנית לימודים המבוססת על תהליכים התפתחותיים של ילדים ומכוונת למתן מענה לצרכים רגשיים-חברתיים ולביסוס ערכים.

להלן יובא מפרט הסטנדרטים לתרבות ולאקלים גן מיטבי כפי שפורסמו בחוזר מנכ"ל. תשע"ו/1 (א) אלול התשס"ט ספטמבר 2009.

מפרט הסטנדרטים

להלן יוגדר כל סטנדרט ותובאנה דוגמאות לפעולות שיש לעשות כדי ליישמו. הפעולות מתייחסות לשלושת הממדים שפורטו לעיל. צוות הגן יכול לבחור מתוך פעולות אלו ולהוסיף עליהן.

סטנדרט 1: מוגנות ובטיחות

תיאור הסטנדרט: גן-הילדים מבטיח את שלומם ואת בטיחותם של הילדים ושל הצוות החינוכי בפעילויות השונות בתוך הגן, בחצר הגן ומחוץ למסגרת הגן. בכך מובטחת זכותם של כל ילד וילדה ושל כל מבוגר לשמירה על גופם, על בריאותם הנפשית ועל רכושם.
דוגמאות לפעולות

- ארגון סביבה, מתקנים ואביזרים בטוחים לשימוש הילדים
- ארגון הגן וסדר יום מוגדר
- ניסוח תקנון של כללי ההתנהגות בגן
- הגברת ההשגחה והפיקוח של מבוגרים במרחבי הגן השונים

- תגמול וחיזוק התנהגויות חיוביות בקרב הילדים
- קידום יכולת הצוות החינוכי לבסס דרכי התנהגות נורמטיביות אצל הילדים ולהתמודד עם אירועי אלימות באמצעות הדרכה, ליווי מקצועי ועזרה בבניית תכניות התערבות מערכתיות מתאימות

סטנדרט 2: תקשורת בין-אישית וקשר בין באי הגן

תיאור הסטנדרט: גן-הילדים מבנה ומקדם יחסים משמעותיים בין הצוות החינוכי לבין הילדים, המושתתים על זמינות רגשית ועל היענות לצרכים ההתפתחותיים של הילדים, מקדם תהליכים חברתיים חיוביים בין הילדים, ומטפח תחושת שייכות ויחסי כבוד הדדיים בין כל באי הגן. דוגמאות לפעולות

- בין הצוות החינוכי לבין הילדים: התייחסות הדדית של כבוד, חום אנושי ופתיחות, יצירת אווירה רגשית חיובית: טון דיבור רגוע, חיוכים, היענות לפניות; שיחות יזומות ומזדמנות בכל נושא ועידוד הבעת רגשות חיוביים ושליילים; התייחסות הצוות לקבוצה הכללית, לקבוצות קטנות וקיום קשר פרטני מותאם; תיווך וויסות רגשי, מניעת אלימות ופתרון קונפליקטים בדרכים חיוביות; זיהוי איתותי מצוקה של ילדים ומתן מענה הולם
- בין הילדים לבין עצמם: פעילות משחקית משותפת במרחבי הגן השונים, שיחות וגילויי אמפתיה, הגשת עזרה וקבלת עזרה
- בין אנשי הצוות: שיתוף פעולה ותקשורת על בסיס יומי, חלוקת אחריות, הטלת משימות ותפקידים ברורים, תיאום ועקיבות בדרישות ובמתן משובים לילדים
- בין צוות הגן לבין ההורים: שיתוף ההורים בעשייה היומיומית, שיחות אישיות תקופתיות ופעילות קבוצתית משותפת להורים וילדים

סטנדרט 3: התפתחות רגשית וחברתית

תיאור הסטנדרט: גן-הילדים מקדם התפתחות רגשית וחברתית, מפתח כישורי חיים אצל הילדים ומקנה להם מיומנויות חברתיות בהתאם לגילם. דוגמאות לפעולות

- קיומם של מודלים התנהגותיים של המבוגרים בגן, המציגים את נורמות ההתנהגות המקובלות
- פעולות של תיווך רגשי, הגברת הוויסות הרגשי אצל ילדים וליווי בתהליכי הסתגלות
- מתן הזדמנויות להבעה רגשית וקבלה של הרגשות המובעים על-ידי הילדים. עידוד הילדים להציע דרכי התמודדות בשיח בין עמיתים ובחינתם במצבים ובאירועים חדשים בגן בהנחיית הגננת. בגני-ילדים לחינוך מיוחד יפעלו על-פי עקרונות של תכנית הלימודים ל"ב 21

- קיומו של מרחב בסביבה ובסדר היום למשחק חופשי וסוציו-דרמטי, שילדי הגן נוטלים בו חלק ומתנסים בתפקידים חברתיים שונים
- הקניית אסטרטגיות של פתרון קונפליקטים בדרך של הקשבה, של סובלנות כלפי האחר ושל משרנות
- עידוד וחיזוק של התנהגויות פרו-חברתיות והבעת אמפתיה כלפי האחר
- הגברת שיתוף הפעולה בין ילדים ועידוד ההצטרפות לקבוצה
- מעורבות פעילה של הגננות בעזרה לילדים דחויים לחוות תחושת שייכות

סטנדרט 4: אקלים למידה

תיאור הסטנדרט: הגן מבנה סביבות חינוכיות המחזקות תהליכי חשיבה ולמידה בהקשרים משמעותיים לילדים. פיתוח סקרנות ומוטיבציה פנימית ללמידה, והעצמה של תחושת המסוגלות האישית של כל ילד. דוגמאות לפעולות

- יצירת סביבות למידה מגוונות, המאפשרות בחירה ומעוררות עניין בקרב הילדים
- היענות לצרכים שונים ומשתנים של הילדים, לתחומי עניין, לנטיות ולהעדפות אישיות, ליכולות ולקשיים
- חיזוק למאמץ שמסקיע ילד בתהליך הלמידה ולא רק לתוצר הסופי
- מתן מקום לייחודיות של כל ילד

סטנדרט 5: מענה לילדים בעלי צרכים ייחודיים

תיאור הסטנדרט: גן-הילדים נותן במסגרתו מענים מובחנים לצרכים ייחודיים של כלל הילדים בכל תחומי ההתפתחות, ומקדם את השתתפותם הפעילה בהתנסויות השונות בגן. דוגמאות לפעולות

- מתן מענה לילדים בעלי צרכים מיוחדים תוך שמירה על פרטיותם ותוך בחינת המענים המתאימים בשיתוף עם אנשי המקצוע
- מתן מענה לילדים במצוקה וילדים בסיכון, הפנייתם לגורמים מקצועיים וליוויים, תוך שמירה על פרטיותם
- מתן מענה ייחודי לילדים עולים

סטנדרט 6: יחסי גומלין בין צוות הגן לבין ההורים ומכוונות לקהילה

תיאור הסטנדרט: שיתוף פעולה בין צוות הגן לבין ההורים מקדם את טובת הילד ואת התפתחותו. לפיכך, צוות הגן מקיים מערך של העברת מידע להורים בנוגע לגן-הילדים ובנוגע לילדיהם, וגן-הילדים פועל מתוך מכוונות קהילתית. דוגמאות לפעולות

- העברת מידע להורים על תפקוד ילדם במסגרת הגן בדיווח פרטני ובדגש על ההדדיות בקשר גנת-הורים. מומלץ לקיים שלושה מפגשים פרטניים במהלך השנה
- שיתוף ההורים בתכנית החינוכית של הגן
- הבניית מסגרות לשיתוף פעולה ולמעורבות הורים בגן
- קיום אירועים ופעילויות לילדים ולהורים. מומלץ לקיים לפחות שתי פעילויות במהלך השנה
- שילוב מתנדבים מבוגרים בגן בכפיפות לנהלים

נספח מספר 2: הצעות לסדר יום בגן-ילדים עם הארכת יום הלימודים במסגרת "אופק חדש"

דגם א': הצעה לארגון סדר יום בגן-ילדים לגילאי טרום-חובה וחובה

שעה משוערת	הפעילות המומלצת
8:30 - 7:30	השתלבות הילדים בסביבות הגן על-פי בחירתם
8:50 - 8:30	מפגש עם כל הילדים (מפגש חווייתי, הסבר על התנהלות היום, תפילה)
11:20 - 8:50	פתיחת מזנון חופשי (בתוך הגן ובחצר) וסגירתו
9:50 - 8:50	חלוקה לשתי קבוצות (בתוך הגן ובחצר): קבוצה בתוך הגן בפעילויות במגוון סביבות: משחק סוציו-דרמטי, משחק קונסטרוקטיבי, קריאת ספרים ופעילות עם ספרים, התנסות בחומרים, התנסויות חקר ספונטניות יזומות על-ידי הילדים והגנת, פעילות במחשב ועוד ילדים יחידים או בקבוצה קטנה יעסקו בתיווכה של הגנת בתכני למידה והתפתחות קבוצה בחצר הגן בפעילויות בתנועה, במתקנים הקבועים, בפעילויות בכדור, בטיפול בבעלי חיים ובגינה, במשחק בחומרים טבעיים, ביצירה ילדים יחידים או בקבוצה קטנה יפעלו בתיווכה של הסייעת בתיאום עם הגנת
10:50 9:50-	הקבוצות מתחלפות
11:20 - 10:50	רוב הילדים בחצר ארגון הגן והחצר בהשתתפות התורנים
11:40 - 11:20	מפגש עם כל הילדים לסיכום ביניים והעלאת אירועים (אקטואליה, שירה, חוויות אישיות ועוד)
13:30 - 11:40	הילדים יפעלו בסביבות הגן על-פי בחירתם שיחות אישיות של הגנת עם ילד אחד עד שלושה ילדים ארוחה קטנה
14:00 - 13:30	מפגש מסכם ותכנון 'למחר' (פעילות מוזיקלית, הקראת סיפור, משחק חברתי, תיאטרון, אמנות ועוד)

* ייתכנו שינויים בסדר היום בגלל מזג האוויר, ימי הולדת, תכניות העשרה

הצעה לארגון סדר יום בגן-ילדים לגילאי שלוש

שעה משוערת	הפעילות המומלצת
9:00 - 7:30	- קבלת הילדים על-ידי איש צוות - השתלבות הילדים בסביבות הגן על-פי בחירתם האישית או על-פי הצעת מבוגר
9:40 - 9:00	ארוחה משותפת/ מזנון; הסבר קצר לילדים על תכנון סדר היום
10:00 - 9:40	כישורי חיים: פעילויות של ניקיון אישי; ארגון וסידור הגן *
10:45 - 10:00	חלוקה לשתי קבוצות (בתוך הגן ובחצר): קבוצה בתוך הגן בפעילויות במגוון מוקדי פעילות ומשחק: משחק סוציו-דרמטי, משחק קונסטרוקטיבי, פעילות עם ספרים, התנסות בחומרים ילדים יחידים או בקבוצה קטנה יעסקו בתיווכה של הגננת בתכני למידה והתפתחות (מזדמנים או מתוכננים מראש) קבוצה בחצר הגן בפעילויות בתנועה, במתקנים הקבועים, בפעילויות בכדור, במשחק בחומרים טבעיים, ביצירה ילדים יחידים או בקבוצה קטנה יפעלו בתיווכה של הסייעת בתיאום עם הגננת
11:30 - 10:45	הקבוצות מתחלפות
12:00 - 11:30	כישורי חיים: פעילויות של ניקיון אישי; ארגון וסידור הגן *
12:30 - 12:00	מפגש הפוגה עם כלל ילדי הגן (השמעת מוזיקה שקטה, השמעת סיפור מרגיע, דמיון מודרך ועוד)
13:30 - 12:30	- פעילות הילדים במוקדי משחק ולמידה על-פי בחירתם האישית - פעילויות מכוונות לקידום התפתחותם ולמידתם של הילדים על-פי החלטת הגננת (מזדמנים או מתוכננים מראש) - ארגון וסידור הגן
14:00 - 13:30	מפגש מסכם (פעילות מוזיקלית, הקראת סיפור, משחק חברתי, המחזה ועוד)

* פעילויות בתחום כישורי חיים (ניקיון אישי, ארגון וסידור הגן, התארגנות בארוחות, נימוסים והליכות, מעברים ועוד) הן חלק משמעותי ובלתי נפרד מהתכנית החינוכית בגני-ילדים טרום-טרום חובה.

דגם ב'

השעה	הפעילות המומלצת
8:30 - 7:30	קבלת הילדים ועידודם לבחור בפעילויות במגוון סביבות
8:45 - 8:30	פעילות גופנית למחצית הכיתה בחלל הגן או בחצר בליווי הגננת המחצית האחרת תמשיך בפעילויות בסביבות השונות בליווי הסייעת
10:30 - 8:45	פתיחת מזנון חופשי (בתוך הגן ובחצר) וסגירתו פעילות חופשית בסביבות משחק, יצירה ולמידה עבודה בקבוצה קטנה מתוכננת בתיווך הגננת
11:00 - 10:30	מפגש במליאה להצגה או לסיכום נושא (התייחסות לאקטואליה, לתכנים ועוד)
11:40 - 11:00	פעילות לימודית מתוכננת לקבוצות קטנות לפי התכנים הנלמדים
12:30 - 11:40	זמן חצר; שיחות אישיות עם ילד אחד עד שלושה ילדים
13:30 - 12:30	פעילויות במרכזי המשחק והלמידה
14:00 - 13:30	סיכום, מפגש חווייתי פתוח כמו סיפור, שיר, חוויות אישיות

דגם ג'

השעה	הפעילות המומלצת
10:30 - 7:30	זימון פעילויות במגוון סביבות: משחק סוציו-דרמטי, משחק קונסטרוקטיבי, קריאת ספרים ופעילות עם ספרים, התנסות בחומרים, התנסויות חקר ספונטניות יזומות על-ידי הילדים והגננת, פעילות במחשב ועוד (פעילויות מזדמנות ופעילויות מתוכננות; פעילות פרטנית ופעילות קבוצתית) מזנון חופשי
11:00 - 10:30	מפגש עם כל הילדים לפעילויות כגון: אקטואליה, שירה, חוויות אישיות, פעילות דידקטית סביב תכנים, סיפור ועוד

השעה	הפעילות המומלצת
12:30 - 11:00	זמן חצר עבודה בקבוצות קטנות בתוך הגן בעוד מחצית הילדים בחצר עם הסייעת
12:45 - 12:30	ארגון וסידור הגן והחצר
13:15 - 12:45	מפגש מסכם (פעילות מוזיקלית, הקראת סיפור, משחק חברתי, המחזה ועוד)
14:00 - 13:15	שיחות אישיות עם ילד אחד עד שלושה; משחקים דידיקטיים, משחקי הרכבה, לגו ועוד

דגם ד'

השעה	הפעילות המומלצת
10:30 - 7:30	זרימת פעילות בכל סביבות הפעילות והמשחק בגן ובחצר, על-פי התכנון והבחירה של הילדים והגננת במקביל, שיחות אישיות עם ילד אחד עד שלושה לאורך כל היום עבודה בקבוצה קטנה מתוכננת בתיווך הגננת מזנון פתוח
11:00 - 10:30	מפגש עם כלל הילדים על-פי נושא שנבחר על-ידי הילדים ו/או הגננת
13:00 - 11:00	זרימת פעילות בכל סביבות הפעילות והמשחק בגן ובחצר על-פי התכנון והבחירה של הילדים והגננת במקביל שיחות אישיות עם ילד אחד עד שלושה לאורך כל היום עבודה בקבוצה קטנה מתוכננת בתיווך הגננת
13:15 - 13:00	ארגון וסידור הגן והחצר
14:00 - 13:15	מפגש מסכם עם כלל הילדים

נספח מספר 3: מטרות אופרטיביות, יעדים והתנהגויות מצופות ביחס למקצועות תכנית הליבה

א. כישורי חיים¹

1. פיתוח עצמי חיובי ותחושת מסוגלות
2. יכולת לזוּסֵת רגשות והתנהגות
3. גיבוש תחושת ביטחון ושייכות לסביבתם הטבעית
4. גילוי התעניינות בסביבה הפיזית והאנושית והגברת המוטיבציה לפעילות תכליתית ומשמעותית
5. יכולת לפתח תקשורת מכוונת ולבטא רגשות תוך התאמת הרגש לסיטואציה
6. יכולת לזוּסֵת קשר בין-אישי משמעותי ולהיענות ליוזמה של אחרים
7. יכולת הבנה של הדידיות ושל יחסי גומלין ביחסים חברתיים בחיי היומיום, במשחק ובלמידה
8. התפתחות היכולת וההנאה ממשחק סימבולי וסוציו-דרמטי בקבוצה
9. היכרות עם כללים התנהגותיים, הפנמתם ושמירה עליהם
10. יכולת להתמודד עם מצבי תסכול וקונפליקט בתגובות מקובלות חברתית
11. נשיאה באחריות ובמחויבות חברתית בסביבה של הגן

ב. חינוך גופני²

1. הילדים ישכללו את התנועות הבסיסיות
2. יבססו את ההערכה העצמית ליכולת התנועה שלהם
3. יגלו אחריות לבטיחותם ולבטיחות האחרים המתנועעים באותו מרחב
4. ישפרו את החיבור של התנועה לביטוי המילולי
5. ישתלבו במשחק התנועתי-קבוצתי וישמרו על חוקי
6. ישכללו את יכולתם לרקוד ריקודים מובנים

ג. לקראת קריאה וכתובה³

1. הילדים יבינו את העיקרון האלף-ביתי, יהיו רגישים ומודעים לצלילי השפה ויכירו אותיות בשמן, בצורתן ובצלילים שהן מייצגות

1 על-פי תכניות המסגרת א) לגן-הילדים הממלכתי והממלכתי-דתי, הערבי והדרוזי (גילאי 3 - 6) (תשנ"ה); ב) לחינוך המיוחד (תשנ"ו).

2 מתוך: תכנית הלימודים לחינוך גופני לגן-הילדים (תשס"ח).

3 מתוך: תכנית לימודי תשתית לקראת קריאה וכתובה בגן (תשס"ו).

2. הילדים ישאפו ללמוד לקרוא ולכתוב, ירצו להתנסות בקריאה ולהתבטא בכתב, יפתחו ניצני כתיבה וקריאה, ויבינו את מטרות השימוש השונות במערכת הכתב
3. שפתם של הילדים תתעשר באוצר מילים ותיעשה מורכבת יותר מבחינה מורפולוגית ותחבירית
4. הילדים יהיו בעלי כישורי שיח ברמה תואמת לגיל: יביעו את עצמם בעל-פה ויבינו את הנשמע
5. הילדים יכירו ספרות לילדים ואת לשון הספר, יאהבו להאזין לקריאת ספרים, ישאבו מן הספרים מטען תרבותי וידע עולם, ויתמצאו בספר ובמוסכמות הכתב

ד. מדע וטכנולוגיה⁴

1. קידום האוריינות המדעית והטכנולוגית של ילדי הגן - הכרת מושגים במדע ובטכנולוגיה
2. פיתוח ניצני חשיבה מדעית
3. פיתוח ניצני חשיבה טכנולוגית
4. טיפוח ערכים הקשורים לשמירת הסביבה ולטיפוחה
5. פיתוח עמדות חיוביות כלפי המדע והטכנולוגיה

ה. מתמטיקה⁵

1. להניח את היסודות להתפתחות החשיבה המתמטית של הילדים
2. לעודד את הסקרנות והרצון של הילדים לעסוק ולהתנסות במתמטיקה על מנת לפתח כישורים של התבוננות, חקירה והסקה
3. לחבב על הילדים את העיסוק במתמטיקה
4. לטפח בוגר גן בעל ידע והבנה ביחס למושג המספר
5. לטפח בוגר גן בעל ידע והבנה ביחס לצורות ולגופים הסובבים אותו
6. לצייד את הילדים בכלים מתמטיים שיעזרו לו לפתור בעיות בחיי היומיום

ו. אמנויות⁶

מטרת התכנית לתת ביטוי בכל אחד מתחומי האמנות: קולנוע וטלוויזיה, מוזיקה, מחול,

תיאטרון, אמנות פלסטית

1. הכרת החומרים והאמצעים שבעזרתם יוצרים קומפוזיציה ביצירה (כגון: צורה, צבע, צליל, תנועה, קצב ומילה)

4 מתוך: טיוטה של תכנית לימודים למדע וטכנולוגיה בגן-הילדים - טרם פורסמה

5 מתוך: תכנית לימודים במתמטיקה בגן-הילדים, תשס"ח

6 מתוך: תכנית ביניים באמנויות בגן-הילדים, תשס"ז

2. פיתוח היכולת לקיים שיח על אודות מרכיבי הקומפוזיציה
3. פיתוח מיומנויות לעבודה עם תכנים ועם אמצעים שיוצרים קומפוזיציה ביצירה
4. היכרות עם מבחר יצירות מופת מתרבויות שונות ובסגנונות שונים
5. פיתוח היכולת לבטא התרשמות מהיצירה
6. פיתוח היכולת להבעה של רעיונות ומסרים באמצעות שפות האמנות השונות
7. פיתוח היכולת לתכנן יצירה, לחוד וביחד עם עמיתים
8. עיצוב התנהגות על-פי כללי התנהגות הנהוגים באולמות תרבות

ז. מקרא⁷

1. הכרת ספר המקרא כספר ייחודי הזוכה להתייחסות מיוחדת בעם ישראל
2. פיתוח סקרנות, התעניינות וזיקה רגשית חיובית לסיפורי המקרא
3. הכרת מבחר סיפורים מהספרות המקראית
4. הכרת דמויות ואירועים מרכזיים בסיפורי המקרא
5. מפגש עם ערכים אנושיים ולאומיים, כפי שהם מופיעים בסיפורי המקרא
6. הכרה בקיומם של אמונות ושל ערכים שונים במקרא
7. הכרת השורשים המקראיים של חגי ישראל ושל מנהגי ישראל
8. חשיפת לשון המקרא, ביטויים ומושגים מהמקרא בצורתם המקורית, בפני התלמידים

ח. תרבות, מורשת ומסורת⁸

1. טיפוח ההתייחסות לסמלי החגים ולמשמעויותיהם והבנתם
2. הקניית ערכים חברתיים כמו חירות, טוהר מידות, יחסים בין אדם לחברו, עזרה הדדית, מנוחה לכול
3. טיפוח היכולת לשמוח ביום טוב
4. טיפוח ההכרה של מנהגי עדות שונות ודתות שונות, וטיפוח הסובלנות כלפיהם
5. טיפוח של הזהות ושל תחושת השייכות החברתית-לאומית והמסורתית של הילד
6. הקנייה של הסיפורים ההיסטוריים שביסודם של חגי ישראל, והבהרת הקשרים שלהם לטבע ולאקלים (למגזר היהודי)
7. הכרת החשיבות של המסורת ושל החגים לשימור אחדות העם ולקיומו במשך אלפי שנות גלות

7 מתוך: תכנית הלימודים במקרא, תשס"ג

8 מתוך: תכנית המסגרת לגן-הילדים הממלכתי והממלכתי דתי, הערבי והדרוזי (גילאי 3 - 6), תשנ"ה

מטרות ייחודיות המתייחסות למסורת ולחגי ישראל לגן הממלכתי-דתי

1. פיתוח האמונה בבורא עולם, המעניק ליצוריו שפע וברכה
2. פיתוח יחס של קדושה ואהבה לשבת ולחג
3. פיתוח האמונה בה', בהשגחתו ובנסיו
4. החדרת ביטחון באהבת ה' את עמו
5. פיתוח הרגשת שייכות לכלל ישראל ולעברו
6. חיזוק הזיקה והאהבה לארץ ישראל, לטבע הארץ לנופה ולאתריה
7. טיפוח ציפייה לגאולה שלמה, לקיבוץ גלויות, לביאת הגואל ולבניין בית-המקדש
8. הקניית הרגלים של קיום המצוות המעשיות המיוחדות לשבת ולכל חג
9. עירור הרצון והרגשת הצורך בתפילת בקשה או בתפילת הודיה לה' על חסדיו ועל נסיו
10. הכרת סמלי החגים ומנהגיהם
11. הקניית ידע על מהות השבת והחגים, מאפייניהם וסיפורם
12. השגרת הברכות הקשורות לשבת ולחגים
13. הרכשת ידיעת המצוות הקשורות לשבת ולחגים והבנת טעמיהן של מבחר מצוות והלכות
14. הרכשת מילים, מושגים וביטויים הקשורים לשבת ולחג
15. הקניית מצוות שבין אדם למקום ובין אדם לחברו וההרגל לקיימן
16. קבלת תחושת המחזור של לוח השנה העברי על חודשיו, חגיו ומועדיו

מטרות ייחודיות המתייחסות למסורת ולחגים לגנים מוסלמיים, נוצריים ודרוזיים

1. הקנייה של הסיפורים הייחודיים, ההיסטוריים והחברתיים הקשורים לכל אחד מחגי הקבוצות: מוסלמים, נוצרים ודרוזים
2. הקנייה של המנהגים ושל הערכים החברתיים והדתיים הייחודיים הקשורים לחגי כל אחת מן הקבוצות הללו

נספח מספר 4: אסטרטגיה להוראה-למידה בקבוצה קטנה של ילדים

בעקבות רפורמת "אופק חדש" נוספו שעות הוראה בגני-הילדים המכונות 'שעות פרטניות'. במסגרת שעות אלו יוקדש פרק זמן ארוך יותר בסדר היום למפגש אישי עם ילד או לעבודה בקבוצה קטנה.

בתכנון סדר היום בגן-הילדים מייעדת הגננת מועדי פעילות שבהם היא מציעה הזדמנויות למשחק, ליצירה וללמידה במסגרות שונות: עבודה אישית, עבודה בזוגות, עבודה בקבוצות קטנות ובמליאה.

בגן-הילדים ניתן להבחין בשני סוגים של קבוצות קטנות: קבוצה ביוזמת הילדים וקבוצה ביוזמת הגננת. בקבוצה הקטנה ביוזמת הילדים, הם הבוחרים עם מי לשחק, באיזו סביבה ומה יהיה תוכן המשחק. קבוצה זו מאפשרת אינטראקציות חברתיות והזדמנויות למידה עשירות בעקבות התרומה ההדדית וההתפתחות הפנימית של הפעילות. ברוב המקרים, הגננת עשויה להחליט לא לתווך, וזאת כדי לאפשר יוזמה חופשית בקרב קבוצת הילדים. לעיתים, הגננת יכולה להתבונן בילדים, היא יכולה לתווך כדי להעניק הסבר, לעורר את ילדי הקבוצה לנקודות מיוחדות לחשיבה או להשראה, להעשרה נוספת או על מנת להזכיר את הנורמות המקובלות בגן. לעיתים הקבוצה מזמינה את הגננת להצטרף לפעילות. בכל מקרה, לגננת ולצוות תפקיד מרכזי בתכנון ובארגון הסביבה החינוכית לעידוד פעילויות בקבוצות קטנות ביוזמת הילדים.

המסגרת הנוספת היא עבודה בקבוצות קטנות ביוזמת הגננת. בתכנון תכנית העבודה חשוב לציין את נקודות הזמן בסדר היום שבהם קובעת הגננת עם מי יפעלו הילדים (הרכב הקבוצה), איפה, במה ומתי הם ישחקו בקבוצה הקטנה. עבודה בקבוצה קטנה מתוכננת ומכוונת ביוזמת הגננת, ומיועדת להתאמת דרכי ההוראה לילדים השונים המשתתפים בקבוצה. השאיפה היא קידום ההתפתחות והלמידה של כל ילד וילדה, תוך מתן כבוד לשונות ולטיפוח הכישורים והמאפיינים של כל אחד מהם.

במסמך זה נתמקד בקבוצות קטנות ביוזמתה של הגננת, ונציג את העקרונות, התרומה ודרכי ההפעלה המומלצות ליישום העבודה בהן.

התרומה של העבודה בקבוצה קטנה

לילדים:

- הגברת תחושת ההשתייכות ותמיכה רגשית. העבודה בקבוצה הקטנה מזמנת מפגש קרוב ואינטימי יותר בהשוואה למסגרת המליאה.
- חיזוק האמון ההדדי, תחושת הביטחון, המסוגלות האישית והעצמאות.
- זימון לחוויה פעילה.

- פיתוח הסקרנות, המוטיבציה ללמידה, גמישות, יצירתיות ופתיחות.
- קידום למידה של תכנים, מיומנויות וערכים למימוש היעדים בתחומי הליבה, הרחבת תחומי העניין של הילדים.
- עידוד להבעה עצמית ופיתוח יכולת ההקשבה, פיתוח האמפתיה, שיתוף הפעולה, העזרה ההדדית והסולידריות בין ילדי הקבוצה.
- זימון לאינטראקציות חברתיות תוך הפנמה ושיפור נורמות התנהגות מקובלות.
- עידוד לחברות בין ילדים מרקע תרבותי שונה.
- עידוד ילד מתבודד ליצור אינטראקציות.
- זימון שיח בין הילדים לבין עצמם ובין הילדים לבין הגננת וקידום התפתחות השפה.
- פיתוח מיומנויות של שאילת שאלות, פתרון בעיות ומשימות משותפות.
- הבאה להישגים גבוהים יותר.

לגננת:

- תכנון תכנים ודרכי עבודה בהתאמה לילדים הספציפיים של הקבוצה.
- תרומה לאווירה המיטבית בגן. העבודה בקבוצה הקטנה מאפשרת לגננת להקשיב לכל ילד בקבוצה, לעודד את ההשתתפות הפעילה של הילדים ולסייע בשיפור היחסים החברתיים בין ילדי הקבוצה.
- התבוננות בילדים השונים, זיהוי ההבדלים הבין-אישיים ביניהם והתאמה של המשימות לילדים השונים.
- התייחסות אישית, הכוונה והוראה לכל ילד בקבוצה.
- הוראה על-פי מטרות תכנית הליבה ומעקב אחר התקדמות כל ילד.
- הגברת הפוטנציאל לתרומה ולחיזוק הערכתה העצמית-מקצועית של הגננת, בעיני עצמה ובעיני השותפים לעשייה החינוכית.

ניתן לתכנן את העבודה בקבוצה קטנה בדרכים שונות. חשוב לדעת שאין דרך פעולה אחידה ויחידה להפעלת עבודה בקבוצה קטנה. בבחירת דרכי הפעולה כדאי להתחשב במאפייני הילדים: הקצב האישי, יכולות, סגנון למידה, מוטיבציה ללמידה, העדפות ותחומי עניין משותפים, ובמטרות התפתחותיות ולמידה שמעוניינים לקדם. חשוב להביא בחשבון את מאפייני הגן: מספר הילדים, שעות העבודה, מאפייני צוות הגן והצוות המקצועי הנוסף התומך בילדים ספציפיים. מומלץ לשקול את היתרונות של קבוצה הטרזוגנית ושל קבוצות הומוגנית. מומלץ להתחשב בסביבות הפעילות ובעזרים הנדרשים לקידום הילדים בקבוצה קטנה.

מה נדרש מן הגננת כדי לתכנן את העבודה בקבוצה קטנה?

- ידע על דרכי למידה והתפתחות של ילדים בגיל הרך, והיכרות עם הילדים הספציפיים הלומדים בגן.
- ידע על מאפיינים של קבוצה: יחסי גומלין, תלות הדדית ומטרות משותפות.
- בקיאות בתכניות הליכה ובתכניות הלימודים של משרד החינוך.
- ידע בתכנון הוראה בגן-ילדים: תכנון נושא, תכנון פעילות, דרכי הוראה מותאמות לגיל ולילדים הספציפיים של הגן, ומעקב ותייעוד תהליך להערכת ההתקדמות של הילדים, לאיתור קשיים ולתכנון החינוכי בהמשך.
- תכנון העבודה במסגרת פרטנית, במסגרת קבוצתית ובמליאה, כדי להתאימה לצורכי הילדים ולקדם את התפתחותם ולמידתם.
- היכרות עם אופני ההתערבות של הגננת בעבודה בקבוצה הקטנה: התנסות עצמית של הילדים עם אביזרים או חומרים, מודלינג, הנחיה, תיווך, הקניית ידע, ולמידה משותפת בקרב ילדי הקבוצה.
- ידע על דרכי אינטראקציה חיובית עקיבה עם הילדים ובין הילדים המשתתפים בקבוצה הקטנה.
- ידע על ניהול צוות ועל שיתופו בהבנת המטרות ובקידומן, ובחלוקת התפקידים והמשימות בהקשר לעבודה בקבוצה קטנה.

מהם המרכיבים בתכנון עבודה בקבוצה קטנה?

- בתכנון הקבוצות הקטנות חשוב שהגננת תתייחס לגיל הילדים, למגדר, ליכולות, לסגנון הלמידה, לקצב האישי, לקשרי החברות, לצרכים התפתחותיים והלימודיים ולתחומי העניין שלהם. מומלץ לשלב בקבוצה ילד/ילדה בעל/ת צרכים ייחודיים/ תפקוד שונה.
- גודל הקבוצה המומלץ: 3 - 6 ילדים.
- קביעת מטרות התפתחותיות ומטרות הלמידה (תכנית ליבה) לקידום הילדים בקבוצות השונות.
- תכנון הנושא המרכזי של המפגש ודרכי ההוראה המותאמות לקבוצה. ניתן לשתף את הילדים בתכנון בהתאם לגילם.
- משך התכנית עם אותה הקבוצה: עד שבועות אחדים.
- חשוב שכל פעילות תכלול פתיחה, מהלך וסיכום הפעילות, משוב הילדים והגננת ותייעוד.
- משך הזמן המומלץ לכל מפגש: בין 15 עד 20 דקות.
- ניתן להטיל משימות על הילדים לקראת המפגש הבא.
- תכנון האינטראקציות האפשריות בין הילדים לבין עצמם ובין הגננת לבין הילדים.
- תכנון הזמן, סביבת הפעילות, העזרים והחומרים.
- תכנון מספר הקבוצות ביום לימודים אחד.

עקרונות להפעלה של הקבוצה הקטנה

1. חשוב שהעבודה בקבוצה הקטנה תיתן מענה דיפרנציאלי לילדים המשתתפים בה.
2. העבודה בקבוצות קטנות מגוונות תהיה חלק מתכנית העבודה של גן הילדים.
3. חשוב לעודד את השתתפותם הפעילה ואת מעורבותם של כל ילדי הגן בפעילות בקבוצה הקטנה.
4. חשוב שילדי הגן ישתתפו בקבוצות קטנות שונות במהלך השנה.
5. חשוב שהגננת תיצור הזדמנות לעבודה בקבוצות קטנות ומגוונות מדי יום (2-4 קבוצות).
6. הגננת, מנהלת הגן, תחלק תפקידים ומשימות בין חברות צוות הגן לקידום הילדים באמצעות עבודה בקבוצה קטנה.

מהם שלבי ההפעלה של הקבוצה הקטנה?

1. לקראת סיום מפגש הבוקר במליאה תציג הגננת את הקבוצות ואת שמות הילדים אשר יעבדו בהנחייתה בקבוצות קטנות באותו יום.
2. חשוב להציג את שמות הילדים המשתתפים בקבוצות הקטנות בלוח, לנוחות הילדים וצוות הגן.
3. הגננת תפעיל את הילדים בקבוצה הקטנה בזמן הפעילות החופשית.
4. במקביל לעבודה בקבוצה הקטנה תתכנן הגננת פעילויות אחרות, ותזמן ילדים שאינם משתתפים בקבוצה הקטנה לסביבות הפעילות השונות בהשגחת אחת מחברות הצוות.
5. רצוי שהעבודה בקבוצה הקטנה תתקיים במקום מרכזי, במרחב החדר או בחצר, על מנת שהגננת תוכל לראות את כלל ילדי הגן ושהילדים ירגישו בנוכחותה.
6. לאחר סיום הפעילות בקבוצה הקטנה ביוזמת הגננת, יוכלו הילדים להמשיך לעסוק באופן עצמאי במשימה שהגננת הטילה.
7. חשוב, שעם תום הפעילות ישתלבו ילדי הקבוצה הקטנה בפעילויות המוצעות בסביבות השונות, על-פי בחירתם.
8. הגננת תתעד בקצרה את תהליך הפעילות ואת ההתרשמות מכל ילד.
9. במפגש המסכם של המליאה באותו יום, יוכלה הגננת להזמין את הילדים שהשתתפו בפעילות בקבוצה קטנה, ולחלוק עם כל הילדים את ההתנסויות שחוו בקבוצה הקטנה.

מהו מבנה הפעילות בקבוצה הקטנה?

א. פתיחה: הגננת תציג בקצרה את הפעילות, הגננת ו/ או הילדים יזכירו את תוכנה של פעילות הקבוצה במפגש האחרון, הגננת תציג את החומרים / משחק/ עזרים דידקטיים ואת הדרכים השונות לשימוש בהם.

ב. מהלך הפעילות: לאחר שהילדים יתחילו לפעול כדאי שהגננת תעודד אותם לחפש דרכים חדשות לשימוש בחומרים, תשוחח אתם על מה שהם עושים, תשאל שאלות פתוחות, ותעודד את האינטראקציה ואת שיתוף הפעולה בין הילדים. הגננת יכולה להחזיר לקבוצה הקטנה שאלה שנשאלה על-ידי אחד המשתתפים ולרשום את דברי הילדים. לעיתים, תציע הגננת לילדי הקבוצה להתבונן בפעולות של אחד מהמשתתפים כדי ללמוד ממנו. הגננת יכולה להשתמש בעצמה בחומרים ולאפשר לילדים לחזור על ההתנסות בעקבות ההדגמה.

ולקראת סיום.... תודיע הגננת לילדים על סיום הפעילות על מנת לאפשר להם זמן להתארגן.
ג. סיכום הפעילות: הילדים והגננת יסכמו את ההתנסות, יחלקו ביניהם רגשות ומחשבות שהתעוררו בעקבות הפעילות, ויתכננו את צעדיה הבאים.

עקרונות לדיון בקבוצה הקטנה

אחד מהנושאים שניתן לעסוק בהם בקבוצה הקטנה הוא יצירת דיון בסוגיות שמעסיקות את הילדים או באלה שהגננת תכננה לקדם. יש לציין, שדיון בגיל הרך מושפע משלב ההתפתחות האישית של כל ילד ומן הרקע התרבותי-חברתי והמשפחתי שלו. וכמו ביתר הפעילויות בגן-ילדים, חשיבות רבה מוקנית למודעות הגננת להיותה דוגמה אישית לדרכי ההתנהגות של מבוגר בדיון.

- חשוב שהדיון יעסוק בסוגיות, שאלות ורעיונות משמעותיים לילדי הקבוצה.
- חשוב שכל ילד בקבוצה יביע את דעותיו, ומומלץ לתעד את דבריו.
- חשוב לכבד את הנאמר על-ידי כל משתתף, וחשוב לגלות סובלנות כלפי ילדי הקבוצה.
- חשוב להקשיב לדברים שמבטאים ילדי הקבוצה ולהתבונן בהבעות פניהם ובתנועות הגוף שלהם.

עקרונות להפעלת הילדים במהלך דיון

הגננת

- תזמין את הילדים להשתתף בדיון במהלך הפעילות בקבוצה הקטנה.
- תשרה אווירה טובה וידידותית: קשר עין וחיך מבטיחים התחלה נינוחה.
- תבהיר את הסוגיה שבה תדון הקבוצה לדוגמה: דיון על אירוע חברתי, על דמות בספר, על תכנון משימה משותפת לביצוע, ודיון על חיפוש פתרון לבעיה שילדי הקבוצה העלו.

- תאפשר לילדים שהות לחשיבה ולבדיקת האפשרויות הקיימות.
- תאפשר לכל ילד להביע את דעתו, להעלות רעיונות ולהציע הצעות.
- תקפיד שהיא והילדים ישמרו על התור בדיבור.
- תעודד את הילדים לנמק ולהסביר את דעותיהם.
- תבדוק עם הילדים כל דעה שתופע בקבוצה.
- תקצה מקום בדיון להעלאת הרגשות של המשתתפים.
- תלמד את הילדים להגיב באופן הולם לדברי חבריהם בקבוצה.
- תמקד את הילדים בסוגיית הדיון.
- תסכם מדי פעם את הנאמר על-ידי ילדי הקבוצה.
- ניתן לבחור ילד מתוך הקבוצה שידווח במליאה על הדיון שהתקיים בקבוצה.
- תסייע בשאלות הבהרה.
- תסכם את הדיון ואת ההחלטות שיתקבלו.
- בסוף הדיון תציין הגנת את המסקנות המוסכמות על-ידי רוב המשתתפים בקבוצה.
- אם תוכננה משימה משותפת, יחליטו הגנת והילדים יחדיו באשר לחלוקת התפקידים לקראת ביצועה.

דוגמאות לפעילויות בעבודה עם הקבוצה הקטנה

- דיון בתכנון לוח קיר
- פעילות הקשורה לספרים ולסיפורים
- הקמת גינת פרחי בר
- משחק דידיקטי שמשולבות בו מטרות מוגדרות בתחומי הליבה
- הקמת פרויקט הנוגע לשאלות שמעסיקות את הילדים, כגון 'למה ציפורים לא באות לחצר שלנו?', 'למה מקימים גינה ציבורית סמוך לגן שלנו?'
- דיון על סוגיה ערכית כגון 'מדוע חשוב לצמצם את השימוש בשקיות הפלסטיק בגן, ואיך נעשה זאת?'
- הקמת סביבת פעילות חדשה בגן בעקבות נושא שמעניין את ילדי הקבוצה (תכנית טלוויזיה)
- בנייה משותפת של כיסא יום הולדת עם חומרים בשימוש חוזר
- טיפוח של אתר/שדה בקרבת הגן
- יצירה משותפת לשימוש כל ילדי הגן, כגון משחק מסלול משאריות קרטון, מוביילים, סלט פירות וכד'

להלן שלוש דוגמאות של עיסוק מתמשך ורציף בנושא עם אותם ילדים בקבוצה הקטנה, והצעות לפעילויות במשך תקופה מתאימה, המשלבות איסוף מידע, חשיבה, תכנון, ביצוע, מעקב, יצירה והנאה.

דוגמה 1: דיון בתכנון לוח קיר לגן

דוגמה 2: פעילות הקשורה לספרים ולסיפורים

דוגמה 3: הקמת גינה לפרחי בר

דוגמה 1 - שאלות לדיון בתכנון לוח קיר בקבוצה הקטנה

יש חשיבות ומשמעות לתכנון פעילויות ומשימות בשיתוף ילדי הגן. החשיבה והעשייה המשותפות תורמות לתחושת המעורבות בקהילת הגן, מוכיחה לילדים שלפעמים גם רעיונות שהם מעלים מתקבלים, אך לעיתים עליהם להתמודד עם החלטות הרוב. סביב תכנון לוח ניתן לפתח מגוון של מיומנויות קוגניטיביות וחברתיות. בהזדמנות זו יכולה הגננת להעשיר את הילדים בתחום האומנות החזותית, הגרפיקה והפרסום. ניתן לשלב את הילדים בתכנון לוח הגן בהתאם לגילם. עבודה בקבוצה קטנה היא המסגרת המתאימה לתכנון המשותף. חשוב שהגננת תתמקד במשימה, ושמדבריה יבינו הילדים את המשמעות שלה.

להלן שאלות פתוחות לדוגמה העשויות לכוון את התכנון המשותף בקבוצה הקטנה: אנחנו רוצים לתכנן לוח, למה לדעתכם אנחנו רוצים לתכנן אותו?

מהו לדעתכם תפקיד לוח הקיר?

מי ישתמש בו?

מה נצטרך לעשות כדי לתכנן אותו?

איפה כדאי שנציב את לוח הקיר?

מה תהיה מידתו?

בואו נחשוב באילו חומרים / צבעים / מרקמים נשתמש לעיצוב לוח הקיר?

איך אתם מציעים שלוח הקיר יראה?

נתחלק לזוגות, וכל זוג יצייר את לוח הקיר שהוא רואה בדמיונו. כל זוג מוזמן להסביר לקבוצה ולנמק את הדברים המתוארים בהצעה המצוירת.

מה יהיו לדעתכם הכותרות שנרשום בלוח?

בואו נתכנן באילו חומרים / צבעים וגודל גופן נשתמש בשלטים של הלוח?

איך נדע שתכננו את הלוח בצורה נכונה?

דוגמה 2 - פעילות עם ספרים וסיפורים בקבוצה הקטנה

פעילות עם ספרי ילדים וסיפורים על בסיס יומיומי בגן בקבוצות קטנות היא פעילות תרבותית, ערכית וחינוכית חשובה. הפעילות תורמת להנאה במפגש עם הספר, להרחבה ולהכרה של רפרטואר יצירות, ולהרחבת ידע עולם ואוצר מילים. חשוב לזכור, כי במהלך הפעילות יתפתח שיח המאפשר לילדים לשתף רגשות, מחשבות וגם מידע. חשוב לבחור בספרים מתאימים שנכתבו ברמה ספרותית גבוהה ובשפה עשירה, ושמציגים רעיונות מעניינים העשויים לעודד את הילדים לשאול שאלות ולהיות מעורבים בסיפור.

חשוב לקרוא את הספר בהקראה חוזרת פעמים אחדות. כשהילדים יהיו בקיאים בסיפור אפשר לתכנן פעילויות בדרך משחקית ומהנה!! הגננת יכולה לעודד קריאה כדו-שיח, סגנון קריאה אשר באמצעותו ייקח הילד חלק פעיל במפגשי הקריאה תוך התאמת האינטראקציה ליכולתו הלשונית. מומלץ שהגננת תקדיש כ- 3 עד 5 מפגשים לכל סיפור בקבוצה קטנה.

דוגמה 3 - הקמת גינה לפרחי בר בקבוצה הקטנה

הגננת מצאה פתרון להבאת הסביבה הטבעית לחצר הגן: כיסוי שטח בחצר בפריחה מרהיבה באביב, לכן היא החליטה לזרוע יחד עם הקבוצה הקטנה מפרחי ארץ ישראל. טווח הצבעים של פרחי ארץ ישראל רחב, החל מהאדום של הפרג דרך הצהוב של החרצית ועד הכחול של התורמוס. הזריעה קלה יחסית, והיא מאמינה שילדי גנן יוכלו לבצע אותה. בעונה שהגשמים בעתם ניזונים הצמחים ממי הגשם ואינם זקוקים להשקית עזר.

הקבוצה הקטנה שתעסוק בהקמת גינת פרחי הבר יכולה לתכנן, לעקוב ולתעד את התהליך מראשיתו על כל שלביו ועד שתשוב הגינה לתרדמה. ניתן להתחיל בתחילת שנת הלימודים בספטמבר - אוקטובר.

- נלמד יחד מהם פרחי הבר ואילו פרחים מומלץ לזרוע בחצר הגן: תורמוס, חרצית, פרג, ציפורנית.
- נשוחח על הערכים הנובעים מפלאי הטבע, על אהבת הסביבה הטבעית והחשיבות לשמור עליה.
- נשקול ונחליט איפה נקים את הגינה, בחצר הגן או בשדה סמוך לו.
- נתבונן יחד בספרים ובאתרים במרבדים של כתמי הצבע, ונחליט על מרבדים אחידים או על שילוב של צבעים שונים.
- ננכש את כל העשבים השוטים בחלקת הזריעה.
- נרטיב את השטח המיועד לזריעה.
- ניצור פסי זריעה מקבילים. נמדוד רווחים קבועים של 70 ס"מ.
- כל ילד יחפור גומה ובכל גומה יטמין 5 זרעים לעומק בדחיפת בוחן, ויהדק היטיב.
- ניתן להשקות פעמיים ביום עד לתקופת הגשמים. חשוב לשוחח על הנשיאה באחריות

- להשקיית הפרחים. בזמן הגשמים לא נשקה.
- נדשן את הגינה אחת לחודש בהשגחת הגנת.
- ננכש אחת לשבועיים במהלך כל התקופה את העשבים השוטים ביד או במעדר בזהירות מסביב לפרחי הבר.
- הילדים יתעדו את התהליך באמצעים שונים: מצלמה, ציור, רישום השינויים, הצמיחה ועוד.
- נצטלם ב'גינת פרחי הבר של הגן שלנו'.
- נזמין אורחים ונסביר להם כיצד הקמנו את הגינה שלנו ואיך אנו מטפלים בה.
- נתכנן יחד עם ילדי הקבוצה לוח קיר בגן להצגת התיעוד ואולי הפרויקט כולו.

- בפגישה הראשונה - בעקבות קריאת הספר, הילדים ייחשפו לתוכן ולמשמעות הסיפור. הגנת תנחה דיון על הספר, על תוכנו ועל איוריו.
- הילדים יכולים להתנסות בפעילויות להכרת הסיפור, כגון תכנון הצגת תיאטרון בובות או המחזה בעקבות הספר.
- בפגישה השנייה אפשר לשוחח על המוטיב החוזר.
- בפגישה השלישית תעודד הגנת קריאה בדו-שית.
- בפגישה הרביעית - הגנת תקליט את הילדים משחזרים את הסיפור בעזרת האיורים.
- בפגישה החמישית יתכננו הילדים הצגת תיאטרון בובות כדי להציג אותה במליאה ועוד.....

שאלות פתוחות המעודדות ילדים לחשוב ולהשתמש בשפה עשירה יותר:

- מה אתם חושבים שהדמות הרגישה ולמה?
- איך אנחנו יודעים את זה?
- אני תוהה מה היה קורה אילו.....?
- כיצד היה נגמר הסיפור?
- מה לדעתכם גרם לזה לקרות?
- האם אתם יכולים להסביר כיצד הצליחה הדמות המרכזית בספר לעשות זאת?
- האם הקבוצה שלנו תוכל לכתוב סיום שונה לסיפור?

